

מדינת ישראל משרד המשפטים

ייעוץ וחקיקה
כ"ד סיון תשס"ט
16 יוני 2009

החזקה בתנאי עבדות לצורך שירותי מין

מטרת חוות דעת זו היא לעורר תשומת לב חוקרי משטרה ופרקליטים לאפשרות לחקור ולהעמיד לדין נאשמים על עבירת "החזקה בתנאי עבדות" לפי סעיף 375א לחוק העונשין, התשל"ז – 1977 כשהם עוסקים במקרים על רקע סרסרות וניצול מיני, וזאת בנוסף לעבירות הברורות מאליהן, שענינן זנות ותועבה או עבירות המין. בחוות הדעת מובאים פסקי דין מח"ל שבהם הורשעו נאשמים בעבירות של עבדות או עבירות שלילת חירות חמורות אחרות על רקע זה. חוות הדעה נועדה להבחין בין מקרים שבהם מתאים לחקור בכיוונים אלה לבין מקרים שבהם יש להסתפק בעבירות זנות ותועבה ועבירות מין.

כבר בשלב זה אעיר שיש לקרוא חוות דעת זו עם המחקר ההשוואתי הענף שנעשה לגבי סעיף העבדות בכלל, ולא רק על רקע זנות או ניצול מיני. החלקים הרלבנטיים של המחקר מצ"ב לחוות דעת זו בתור נספח.

א. הקדמה

חוק איסור סחר בבני אדם (תיקוני חקיקה), התשס"ז – 2006 חידש עבירה פלילית של "החזקה בתנאי עבדות" (סעיף 375א לחוק העונשין, התשל"ז – 1977) וזה לשונו:

375א. החזקה בתנאי עבדות

- (א) המחזיק אדם בתנאי עבדות לצורכי עבודה או שירותים לרבות שירותי מין, דינו – מאסר שש עשרה שנים.
- (ב) נעברה עבירה לפי סעיף קטן (א) בקטין, דינו של עובר העבירה – מאסר עשרים שנים.
- (ג) בסימן זה, "עבדות" – מצב שבו מופעלות כלפי אדם סמכויות המופעלות ככלל כלפי קניינו של אדם; לענין זה, יראו שליטה ממשית בחייו של אדם או שלילת חירותו כהפעלת סמכויות כאמור.

כפי שניתן לראות מנוסח הסעיף, מטרת ההחזקה בתנאי עבדות יכולה להיות לצורך עבודה או לצורך שירותי מין. מטרת מתן שירותי מין הוספה בהצבעה על החוק בקריאה שנייה ושלישית לפי הצעתה של ח"כ זהבה גלאון. היא לא הופיעה בהצעת החוק המקורית.

טרם הוגש כתב אישום על עבירה זו, כך שאין בפנינו פסיקה ישראלית התוחמת את גדרות העבירה בכלל, ועבדות לצורך שירותי מין בפרט. ואולם, בחו"ל יש מספר פסקי דין שבהם הורשעו נאשמים בעבירת עבדות או עבירות שלילת חירות דומות, כשהרקע לכך היה זנות או ניצול מיני.

תקדימים אלה נותנים לנו פתח להבין באלו מצבים של ניצול מיני עלינו לשקול לחקור בכיוון סעיף עבירה זה, וזאת מעבר לחקירה בדבר סעיפי עבירה הברורים מאליהן: עבירות מין או עבירות זנות ותועבה. כבר בשלב זה יוער שלא כל מצב של ניצול מיני או זנות, מגיע כדי עבדות. יש צורך בנסיבות מיוחדות כדי לבסס את עבירת העבדות, כפי שניתן להסיק מהגדרת "עבדות", המתמקדת בהתייחסות לאדם כאל רכוש, דבר שעשוי לבוא על סיפוקו כשיש לנאשם שליטה ממשית על חייו של הנפגע או כשהוא שולל את חירותו. עם זאת, אם חוקרים ופרקליטים אינם מודעים לאפשרות להחיל את סעיף העבירה על מקרה עם רקע של עבירות מין או עבירות זנות, החקירה לא תתמקד גם בכיוונים המתאימים לבחינת הנסיבות שיתכן שמקימות בנוסף את ביצוע עבירות העבדות לצורך מתן שירותי מין.

למאמצים שלנו לאכוף את סעיף העבדות יש גם השלכות בין לאומיות. בדו"ח מחלקת המדינה של ארצות הברית על סטאטוס המאבק בסחר בבני אדם, שפורסם ביום 16 ליוני 2009, הופנו חיצונית ביקורת כלפי מדינת ישראל, על שאין היא מזהה מקרים של סחר פנים מדינתי למטרות ניצול מיני מסחרי של ישראליות. גם משיקול זה, עלינו לנסות להגדיר לעצמנו מתי ניתן לשקול חקירה בכיוון של החזקה בתנאי עבדות, כשמדובר במקרה של זנות או ניצול מיני.

במסמך זה אנתח 4 פסקי דין שבהם הורשעו נאשמים בחו"ל על עבירת עבדות או עבירות שלילת חירות חמורה דומות, כשהרקע להרשעה היה ניצול מיני או העסקה בזנות, וזאת מתוך תקווה שפסקי דין אלה ישמשו ככלי עזר בבחינת מצבים דומים בארץ.¹

¹ יש מקרה מעבר לפסקי הדין המפורטים להלן שבו הורשע אדם בעבדות על רקע פרשיית ניצול מיני, אך אין ניתן להשיג את כתב האישום או פסק הדין בשל שיקולים המונחים בפרטיות הנפגעים. כמו כן, מדובר בהרשעה על פי הודאת הנאשם בפני חבר מושבעים, כך שאין ניתן להסיק הלכות משפטיות, מעבר להרשעה. מדובר בהרשעה של יוזף פריצל על ידי חבר מושבעים אוסטרי במרץ 2009. מדובר היה בסדרה של עבירות על רקע ביצוע עבירות מין בבתו, אותה כלא במשך 24 שנים. בין העבירות נכללה גם סחר בעבדים. (יתר העבירות היו: רצח בעקבות הזנחה, כליאה, אונס, גילוי עריות, תקיפה בנסיבות מחמירות). הוא נדון למאסר עולם שירוצה במוסד לעבריינים חולי נפש. הנאשם היה בן 73 שנים כשנשפט וכתו היתה בת 42. עובדות המקרה נדלו משני מאמרים שפורסמו בעיתונות האוסטרית, הראשון מיום 19 למרץ 2009 והשני מ- 22 למרץ 2009] המאמר הראשון פורסם ב- DIE PRESSE וכתרתו "פסק דין נגד יוזף פ. – אשם בכל הסעיפים, מאסר עולם". המאמר השני פורסם ב- DIE PRESSE, KLAUS SCHWAIGTHOFER, וכתרתו "מאסר עולם ליוזף פ.: מקרה כמעט ברור מדי".

כבר בשלב זה, אקדים את המאוחר ואפרט את עיקרי המסקנות שניתן להסיק מהפסיקה בחו"ל, מתוך תקווה שאלה ישמשו את התובעים והחוקרים בעת הטיפול במקרים המתאימים שיובאו בפניהם.

ב. המסקנות: מתי ניתן לחקור ולהעמיד לדין בעבירת עבדות על רקע זנות וניצול מיני

המסקנות המפורטות העולות מפסקי הדין הן הבאות:

1. לא כל מקרה של סרסרות או ניצול מיני מגיע כדי "החזקה בתנאי עבדות" או עבירת שלילת חירות חמורה אחרת. עם זאת, יש מקרים שבהם ניתן להרשיע על עבירה כזו על רקע של סרסרות או ניצול מיני. מקרים אלה צריכים למלא אחרי הגדרת ה"עבדות", הכוללת התייחסות לאדם כאל קניין, דבר שעשוי להתבטא בשליטה ממשית על חייו או שלילת חירותו. כל פסקי הדין מדגישים בנדון את יסוד השליטה המשמעותית ושאינן צורך ב"בעלות" על הנפגע, אלא די בשליטה ממשית. (פסק דין KUNARAC קובע אמת מידה של שליטה שהיא מגיעה עד כדי מחיקה מסויימת של זהותו המשפטית של האדם על ידי הנאשם).
2. אין זה יסוד מיסודות העבירה שהנפגע לא הסכים למעשים המבוצעים נגדו; ניתן להעמיד לדין בעבירה זו גם אם הנפגע הסכים ;
3. כדי למלא אחרי היסוד הנפשי של העבירה, אין צורך שהנאשם ידע ויתכוון להפעיל סמכויות כלפי הנפגע מכוח טענת "בעלות" או "קניין" דוקא, להבדיל מטענה המבוססת על מעמד אחר דוגמת "מעביד" או "בעל חוזה". כלומר די בהתקיים היסוד הנפשי של מודעות לעניין השליטה על חייו או שלילת החירות של הנפגע ואין צורך שהנאשם יגבש מצב נפשי לענין מקור הסמכויות שהוא מפעיל .
4. כשבאים לבחון אם מקרה מסויים נכנס בגדר "עבדות", יש להשוותו עם סטנדרטים של תנאי עבודה רגילים בישראל ולא בהתאם לתנאי עבודה בארצות המוצא.
5. ההבדל בין ניצול קשה ו"עבדות" או עבירות שלילת חירות חמורות הוא עניין של דרגה, כשעבדות מחייבת הפעלת סמכויות מסוג ובהיקף של התייחסות לנפגע כאל חפץ שהוא קניינו של אדם, במימדים אלה שאם החוק היה מתיר קניין בבני אדם, רמת השליטה על חייו וחירותו של הנפגע היתה עולה כדי "קניין" על הנפגע. .
6. ניתן להרשיע על עבירות אלה, אף אם בוצעו על פני תקופות קצרות יחסית.
7. סממנים שהופיעו בכל פסקי הדין שבהם היו הרשעות על עבירות שלילת חירות חמורה העולה כדי עבדות על רקע זה היו:
  - א. מדובר באוכלוסייה פגיעה (דבר היכול להתבטא בגיל הנפגעים, בהשכלתם המועטת, באי הכרת התרבות והשפה על ידם, באי הכרת אנשים פרט לנאשמים, בחוסר האמצעים שבידם, באי חוקיותם, בעיכוב דרכונים וכרטיסי טיסה) ;
  - ב. מדובר בשעות עבודה ארוכות;

- ג. הנאשמים מגבילים חירותם של הנפגעים, אם על ידי אמצעים פיזיים ואם על ידי אמצעים פסיכולוגיים;
- ד. הנאשמים דורשים מהנפגעים למלא אחרי דרישות דרקוניות;
- ה. מדובר באי תשלום שכר או בתשלום שכר זעום;
- ו. הנאשמים מתייחסים לנפגעים כאילו היו רכוש (בין אם על ידי העברה בתמורה ובין אם על ידי שלל דרישות דרקוניות ומסועפות). לעתים תחושת הבעלות מתבטאת במלים כמו "רכישה" "אחוזים באשה" וכדומה;
- ז. הנאשמים שולטים על חיי הנפגעים (בין על ידי אמצעים פיזיים ובין על ידי אמצעים פסיכולוגיים ופיננסיים);
- ח. יש תלות של הנפגעים בנאשמים לצרכי מחיה בסיסיים.
- ט. הנאשמים נוקטים באיומים קשים (באלימות) או רכים (אזהרות מפני הרחקה על ידי הרשויות);
- י. הנאשמים מערימים קשיים מפני נסיגה מהסכמה ראשונית או מפני העברה למקום אחר;
- יא. מוטלת חובה לקיים יחסי מין עם גברים רבים יחסית, לעתים תוך צפייה בהם על ידי אחרים.
8. סממנים של התנהגות המצביעה על רמת שליטה העולה כדי עבדות שהופיעו בחלק מפסקי הדין:
- א. אלימות;
- ב. ענישה דרקונית לרבות מינית;
- ג. עיכוב דרכונים וכרטיסי טיסה;
- ד. עידוד השימוש בסמים;
- ה. השפלות;
- ו. שעבוד חובות (הטלת חובה לעבוד ללא שכר או בשכר זעום עד לתשלום חוב, כשאין מפרטים בפני הנפגע ממה החוב מורכב).
- ז. הטלת מכסות על הנפגעים (אם על ידי דרישה לגבי מספר גברים שאתם חובה לקיים יחסי מין תוך תקופת זמן נתונה, ואם על ידי דרישה לגבי כסף שעל הנפגעים להרוויח מדי תקופה נתונה).
9. הנסיבות הבאות כשלעצמן ואף בהצטברות חלקן, לא מנעו הרשעה:
- א. ידיעה והסכמה של הנפגעים לגבי תנאי העסקה;
- ב. עיסוק בזנות לפני היכרות עם הנאשמים;
- ג. אי הפעלת תרמית או אלימות כלפי הנפגעים;
- ד. העדר כליאה פיזית והותר לנפגעים לצאת לעתים;

- ה. מתן זכות מוגבלת להשתכר;
- ו. במקרים של שעבוד חובות - שהיו לנאשמים הוצאות אמיתיות שהיו רשאים לדרוש החזר לגביהן;
- ז. תנאים מספקים מבחינת מזון, דיור וטיפול רפואי;
- ח. שהיו נפגעים שהמשיכו לעבוד עם תום החוזה או חזרו ל"מעבידים" המתעללים;
- ט. שהנפגעים לא הגישו תלונה ולא ברחו.
- י. שהמעשים בוצעו על פני תקופת זמן קצרה יחסית.

עתה ננתח את עובדות פסקי הדין וההחלטות שבהם אחד אחד.

ג. ארה"ב נגד Pipkins² - שעבוד כפוי על רקע זנות

שני נאשמים הורשעו **בשעבוד כפוי** (Involuntary Servitude) על רקע החזקת בית בושת בעיר אטלנטה במדינת ג'ורג'יה שבארצות הברית. אחד מהנאשמים נדון ל - 30 שנות מאסר והשני ל - 40 שנות מאסר.

זהה לשון סעיף העבירה הנוגע לענין:

"Whoever knowingly and willfully holds to involuntary servitude or sells into any condition of involuntary servitude any person for any term...has committed the offense of involuntary servitude."

המורשע המרכזי, PIPKINS ניהל בית בושת עם סרסורים נוספים ובו הועסקו מספר נערות קטינות, שהצעירה שבהן היתה בת 12. הנאשמים גייסו את הנערות על ידי הבטחות סרק שהן יזכו לפרסום ולעושר. הנאשמים חזקו את הרושם שכך יהיה על ידי הדרך שהם ניהלו את חייהם הם, דבר שכלל לבוש יקר, תכשיטים בולטים ומכונניות יקרות. כל סרסור יצר היררכיה של "עובדות" כשהנערות בדירוג העליון הפעילו בקרה על הנערות בדירוג נמוך יותר.

הנערות הוחזקו במצב של תלות מוחלטת בסרסורים: הסרסורים שילמו את שכר הדירה של הנערות (במקרים בהם הנערה לא התגוררה בביתו של הסרסור), וכן מימנו את מזונן, בגדיהן, מוצרי קוסמטיקה וקונדומים. הסרסורים ציפו מהנערות לעסוק בזנות במקומות שונים עבור מחירים מסויימים, להעביר את מלוא שכרן לסרסורים, לציית לסרסורים ללא היסוס ולתת להם את הכבוד הראוי. כמו כן הן היו אמורות לקיים יחסי מין עם הסרסור שלהם, סרסור אחר או נערות אחרות שעסקו בזנות, לפי שיקול דעתו של סרסורם ובכל עת שהוא ראה לנכון.

² Pipkins, הערה 50 לעיל.

הסרסורים אכפו כללים אלה על ידי איומים ואלימות פיזית קשה שכללה הכאות על ידי חגורות, מחבטים, וקולבים. הסרסורים גם היכו את הנערות באגרופים, בעטו בהן וכפו עליהן לשכב ערומות על הרצפה ולקיים יחסי מין עם נערה אחרת שעסקה בזנות, וזאת תחת מבטו של הסרסור ואחרים. היו גם מקרים של ענישה קשה בשל אי ציות להוראות או אי מילוי מכסות ולמשל באמצעות כליאה בתוך ארגז של מכונית. כמו כן, אחת מהקרבות, נערה בת 15, אולצה כעונש (על עישון חשיש עם נערה שעבדה עבור סרסור אחר), לבצע מין אוראלי עם עוסקת בזנות אחרת שעבדה כל אותו הלילה בזנות.

הנערות עודדו להשתמש בסמים שהוענקו להם על ידי סרסורים בתור שכר עבור עמידה במטרות כספיות וכדי שיוכלו לעמוד בשעות העבודה הארוכות שנמשכו לאורך הלילה עד לשעות הבוקר המוקדמות. לעיתים נקבעה מכסת רווחים של 1,000 דולר ליום, בה נדרשה הנערה לעמוד כדי שתוכל לסיים את יום העבודה.

הסרסורים שלטו על נפגעות העבירה על ידי אלימות פיזית, אמצעים פיננסיים, ואמצעים פסיכולוגיים שכללו הבטחות בלתי פוסקות ומשחקי מלים מייגעים. לענין חשיבות אלמנט השליטה, נאמר בפסק הדין:

"To the pimps, an important component of the game was domination of their females, through *endless promises and mentally sapping wordplay, physical violence and financial control*. The pimps created a system in which their prostitutes were incapable of supporting themselves or escaping their reliance on the pimp." (הדגשה שלי ר.ג.)

הנערות יכלו לעבור מסרסור לסרסור מיוזמתן, אך הסרסור המקורי נטה להעניש נערה אף אם כל מה שעשתה היה להסתכל על סרסור אחר, וזאת כדי למנוע ממנה לעבור.

לסיכום ייאמר: נפגעות העבירה היו מאוכלוסייה פגיעה מבחינת גיל, שכן הן היו קטינות. הן ספגו אלימות, איומים לאלימות פיזית, ענישה מינית, נטילת שכר, יצירת שליטה כלכלית, פיזית ופסיכולוגית, עידוד לשימוש בסמים ככלי להגדלת תפוקת העבודה, שעות עבודה ארוכות.

פסק הדין מדגיש שניתן להרשיע בשעבוד כפוי, אף אם נותרת בידי הנפגעות מידה מסויימת של בחירה ואף אם הן חוזרות בצורה וולונטרית לסרסור שהתעלל בהם. כך, הנאשם הורשע על אף שבמקרים מסויימים הותר לנערות לעבור לסרסורים אחרים. כמו כן, חלק מהנערות עבדו בזנות עוד לפני שעבדו אצל הנאשמים, כך שניתן היה לטעון שהן בחרו בעיסוק זה מרצונן. בנוסף לכך, אחת מבין הנערות חזרה לנאשם מספר פעמים לאחר שעזבה אותו ואף בתקופות שלא היתה אתו, המשיכה ליצור מגע אתו על ידי הטלפון או אף על ידי הגעה לביתו.

הנאשמים הורשעו בדין על אף שלפחות בחלק מן המקרים הנערות עבדות אצלם במשך תקופות קצרות. פסק דין זה קובע מפורשות שיסודות העבירה יכולים לבוא על סיפוקם ללא ייחוס חשיבות לאורך התקופה שבו היה השעבוד. די בכל תקופה (any term), אפילו קצרה וזה לשון פסק הדין:

"Section 1584 requires that involuntary servitude be for "any term" which suggests that the temporal duration can be slight."

מסקנות ביניים:

1. יש נסיבות שבהן ניתן להרשיע על עבירת שלילת חירות חמורה (במקרה זה - שעבוד כפוי) על רקע של סרסרות.
2. לא כל סרסרות מגיעה לסף של שעבוד כפוי, אלא צריך נסיבות חמורות שמעידות על שליטה נרחבת על חיי הקורבנות תוך הגבלת חירותם.
3. מבין כלי השליטה ניתן למנות את הבאים: ענישה חמורה על הפרת כללים, תלות רחבת היקף של הנפגעים בנאשמים בקשר לכלל צרכיהם, אלימות פיזית ומינית, אימים באלימות, אמצעי שליטה פסיכולוגיים, חיוב לקיים יחסי מין עם כל מי שעולה על דעתו של הסרסור ובפני כל מי שעולה בדעתו, עידוד השימוש בסמים, אי תשלום שכר.
4. הנסיבות הבאות אינן שוללות הרשעה בעבירת שלילת חירות חמורה:
  - א. שהיתה לנפגעי העבירה מידה מסויימת של בחירה.
  - ב. שנפגעים חזרו לנאשמים מתעללים מרצונם.
  - ג. שנפגעים עסקו בזנות לפני שהכירו את הנאשמים.

ג. THE QUEEN V. WEI TANG AND THE QUEEN V. D.S³ – עבדות על רקע זנות

בנסיבות פחות קיצוניות מפסק דין PIPKIN

הנאשמים שעליהם נסובים שני פסקי דין אלה הורשעו בעבירות **עבדות לפי עבירה בחוק הפלילי האוסטרלי שמכונה SLAVERY, SEXUAL SERVITUDE AND DECEPTIVE RECRUITING** המצוי בפרק של עבירות נגד האנושות וזה לשון סעיף העבירה בכל הקשור לעבדות:

³ שני פסקי דין אלה עוסקים במקרה זה, כשהראשון עוסק ב"מעביד" של הנשים והמקרה השני עוסק במתווכת שמילאה תפקיד משני יותר. פסק דין WEI TANG עבר שלוש ערכאות באוסטרליה והגיע לבסוף לבית משפט העליון של אוסטרליה. אזכור פסק הדין בבית המשפט העליון הוא: [2008] HCA 39 מיום 28 לאוגוסט 2008. האזכור של פסק הדין בבית משפט העליון של מדינת ויקטוריה הוא *The Queen v Wei Tang*, No. CR-04-01316, VCC 637 (2006). אזכור פסק הדין

270.1 Definition of Slavery

For the purposes of this Division, slavery is the condition of a person over whom any or all of the powers attaching to the right of ownership are exercised, including where such a condition results from a debt or contract made by the person.

270.2 Slavery is unlawful

Slavery remains unlawful.....

270.3 Slavery offences

(1) A person who, whether within or outside Australia, intentionally:

- (a) possesses a slave or exercises over a slave any of the powers attaching to the right of ownership; or
- (b) engages in slave trading; or
- (c) enters into any commercial transaction involving a slave; or
- (d) exercises control or direction over, or provides finance for:
  - (i) any act of slave trading; or
  - (ii) any commercial transaction involving a slave;

is guilty of an offence.

Penalty: Imprisonment for 25 years.

מדובר היה ברשת שארגנה ויזות עבור נשים מתאילנד כדי שיגיעו לאוסטרליה לעסוק בזנות. אותן נשים ידעו לקראת מה הן הולכות והגיעו באופן וולונטרי ואף עסקו בזנות לפני כן במקומות אחרים. בתיק זה היה מדובר בחמישה נשים שהיו מאוכלוסיה פגיעה: הפרוטה לא היתה מצויה בכיסן (חלקן הגיעו ללא כסף וחלקן עם כסף מועט); הן היו בעלות השכלה מוגבלת; לא היו להן חברים או מכרים באוסטרליה; הן לא דברו אנגלית; התרבות היתה זרה להן; דרכוניהן עוכבו; הן היו בלתי חוקיות באוסטרליה ונאמר להן שהן עומדות תחת איום של הרחקה; הרשת חייב אותן לשלם חובות גבוהים.⁴

The Queen v. D.S. :אזכורו של המקרה השני הוא: The Queen v. Wei Tang [2006] VCC 637 [2005] VSCA 99.

⁴ "How could they run away when they had no money, they had no passport or ticket, they entered on an illegally obtained visa, albeit legal on its face, they had limited English language, they had no friends, they were told to avoid immigration, they had come to Australia consensually to earn income and were aware of the need to work particularly hard in order to pay off a debt..." – The Queen v. Wei Tang [2006] VCC 637 – פסק הדין בערכאה קמא – פסק הדין בערכאה קמא של אוסטרליה [2008] HCA 39 The Queen v. Wei Tang

בעודן בתאילנד, המארגנים כרתו אתן **הסכם בעל פה** שעל פיו הן יצטרכו לעבוד 6 ימים בשבוע **ללא קבלת שכר כדי לשלם את חובן**, שהגיע לסכומים שבין \$42000 - \$45000. יצויין שהמארגנים לא פירטו בפני הנשים ממה מורכב החוב. עוד הוסכם שעליהן יהיה לשרת בין 800 - 900 לקוחות על פני 4-6 חדשים. המארגנים התייחסו אל הנשים כאילו **שהן בבעלותם** ודברו עליהן כאילו "קנן" אותן. אחד מהנאשמים אמר שהוא קנה "אחוז" בארבע מתוך חמש הנשים. **דרכוניהן וכרטיסי טיסה חזרה לתאילנד עוכבו** כדי למסרם לשלטונות ההגירה במקרה הצורך וכדי למנוע מהנשים לברוח. על אף שהן לא נכלאו פיזית, ועל אף שהותר להן לצאת לעתים לקניות, **תנועותיהן הוגבלו** (בשל שעות העבודה, איום ההרחקה והוראות ה"מעבידים") עד כי בית המשפט פסק שמדובר בהגבלת תנועה הלכה למעשה (effectively restricted). הופעל פיקוח על הנשים בדירה ומחוצה, אך בשלבים מאוחרים של החוזה, ניתן להן יותר חופש פעולה (אם כי עדיין נזקקו ל"רשותם" של המעבידים כדי ללון במקום אחר).

הנשים עבדו שעות ארוכות כל יום. ביום השביעי היה מותר להן לעבוד ולהשתכר. **כששתיים מהן שילמו את חובן**, (הראשונה תוך 7 חדשים והשנייה תוך 8 חדשים) **הדרכונים הוחזרו אליהן והותר להן לנוע כרצונן ולהשתכר**.

לא הופעלה אלימות או אינוס נגד הנשים וניתנו להן דיוור, אוכל ושירותי רפואה מספקים. כמו כן, לעתים הן נלקחו לאירועים חברתיים. **התקופות** שבהן שהו הנשים בתנאים אלה היו **קצרות יחסית** (6 ימים לגבי אחת, 28 ימים לגבי השנייה, 7 שבועות לגבי השלישית , 7 חדשים לגבי הרביעית ו - 8 חדשים לגבי החמישית).

בפסק הדין של בית המשפט העליון של אוסטרליה הודגש:

- א. לא כל קשר בין סרסור לעובדת בזנות הוא בגדר עבדות.
- ב. לא כל ניצול של עובד והעסקתו בתנאי עבודה קשים הוא בגדר עבדות, אלא יש צורך בהפעלת סמכויות של בעלות, כפי שהן היו קיימות, לו זה היה חוקי להפעיל בעלות על אדם.⁵
- ג. הסכמת הנפגע אינה משמשת הגנה מפני אישום של עבדות אם כי יש לחוסר הסכמה ערך ראייתי בהוכחת סעיף העבדות.
- ד. על אף שהפעלת סמכויות בעלות הוא יסוד מיסודות העבירה, כדי למלא אחרי היסוד הנפשי של העבירה, אין צורך שהנאשם ידע ויתכוון להפעיל סמכויות כלפי הנפגע מכוח טענת "בעלות" דוקא, להבדיל מטענה המבוססת על מעמד אחר דוגמת "מעביד" או "בעל חוזה".⁶ כלומר אין צורך שהנאשם יגבש מצב נפשי לענין מקור הסמכויות שהוא מפעיל.⁷

⁵ בנדון יש לשים לב לכך שההגדרה הישראלית של "עבדות" שונה מההגדרה האוסטרלית בכך שבאוסטרליה מחייבים הפעלת סמכויות כשל בעלים ואילו בישראל החוק משתמש במונח "קנין" להבדיל מ"בעלות". בחירה זו היתה מודעת, שכן העבדות המודרנית אינה מתקיימת תוך העברת בעלות מיד ליד כפי שאירע בעבר, אלא מתמקדת בשליטת הנאשם על הנפגע. באופן זה החוק הישראלי פחות מחמיר מהאוסטרלי.

⁶ בית המשפט לערעורים של מדינת ויקטוריה ובית משפט העליון נחלקו בנקודה זו. בית הדין לערעורים סבר שהסעיף מחייב גיבוש יסוד נפשי של ידיעה וכוונה להפעיל סמכויות של בעלות דוקא ואילו בית משפט העליון סבר שאין צורך ביסוד נפשי כזה, אלא די בכך שידע והתכוון להפעיל סמכויות כפי שהפעיל.

ה. יש להגדיר משמעותה של "עבודת" לפי אמת מידה של תנאי עבודה רגילים בארץ היעד ולא בהתאם לתנאי עבודה בארצות המוצא.

לא היה בעובדות הבאות לשלול הרשעה בעבירות עבודות:

1. שהנשים ידעו לקראת מה הן הולכות;
2. שהן עסקו בזנות גם לפני כן;
3. שהן הגיעו בצורה וולונטרית;
4. שנכרת חוזה בעל פה שכלל את תנאי ההעסקה;
5. שלא הופעלה תרמית כלפיהן.
6. שמדובר בנשים בוגרות;
7. שהנשים לא נכלאו פיזית והותר להן לצאת לעתים לקניות.
8. שהיו למארגנים הוצאות אמיתיות שלגביהן היו רשאים לדרוש החזר;
9. שהנשים עצמן השתתפו בתרמית כלפי רשויות אוסטרליה בהגיען עם ויזות לא חוקיות;
10. שניתנה להן הזכות להשתכר יום אחד בכל שבוע;
11. שהתנאים בסיסיים היו מספקים מבחינת מזון, דיור ושירותים רפואיים;
12. ששתיים מהנשים הצליחו לשלם את חובן תוך 7-8 חודשים ושבשלב זה הותר להן להרוויח כספים לעצמן ולצאת ולבוא כרצונן;
13. ששתיים מהנשים המשיכו לעבוד באותו מקום לאחר תום החוזה.
14. שהנשים לא הגישו תלונות ולא ברחו.

זה המקום לציין שבאוסטרליה בתי זנות הם חוקיים אם הם ממלאים אחרי תנאי פיקוח מסויימים. מסיבה זו, היה משנה חשיבות להבחין בין תנאי "עבודה" נצלניים שבתעשיית הזנות לבין "עבודת". במאמץ להבחין בין עבודות על רקע זנות לבין עבירות אחרות, צוטטו דברי השר שמשרדו היה אחראי לחקיקת החוק, במסגרת הקריאה השנייה:

⁷ בנדון יש להעיר שמכיוון שהסעיף הישראלי נוקט במונח "קנין" להבדיל מ"בעלות" המשמעות מבחינתנו היא שאין צורך שהנאשם יתכוון להשתמש בנפגע בתור קנין דוקא, להבדיל מבתור עובד או מבצע שירותים, אלא מספיק שהוא ידע והתכוון לעשות את הפעולות שיש בהן משום הפעלת סמכויות של קנין.

"...the slavery offences may also apply if the control over the sex worker is so far reaching that it effectively amounts to a right of ownership over her or him"⁸ (הדגשה שלי – ר.ג.)⁸

בבית משפטי העליון, השופט HAYNE מגדיר את הגרעין הקשה של סמכויות בעלות - "שליטה" (dominion) על אדם תוך שימוש בסמכויות שאילו הופעלו במצטבר היו מביאות לשעבוד טוטאלי של הנפגע, וזאת ללא צורך בהסכמתו ותוך שלילת חירותו.

חשיבות ההבחנה בין ניצול "סתם" לבין עבדות, דבר שהוא ענין של דרגה, באה לידי ביטוי בפסק דין הרוב של בית משפט העליון, בזו הלשון:

"It is important not to debase the currency of language , or to banalise crimes against humanity, by giving slavery a meaning that extends beyond the limits set by the text, context and purpose of the 1926 Slavery Convention. In particular it is important to recognize that harsh and exploitative conditions of labour do not of themselves amount to slavery. ..Some of the factors...such as control of movement and control of physical environment involve questions of degree. An employer normally has some degree of control over the movements or work environment of an employee...Powers of control, in the context of an issue of slavery, are powers of the kind and degree that would attach to a right of ownership if such a right were legally possible, not powers of a kind that are no more than an incident of harsh employment..."⁹

בית משפט העליון הדגיש שההבחנה בין עבדות לבין ניצול "סתם" הוא ענין של מהות הסמכויות המופעלות כלפי הנפגע והיקפן. הוא ראה בנסיבות הבאות סממנים מובהקים של עבדות:

1. התייחסות לאדם כאל מושא של מכירה או קנייה;
2. שליטה על תנועותיו של הנפגע מעבר לסמכויות המופעלות אף ביחסי עבודה הנצלניים ביותר;
3. העדר שכר עבור שירותים או שכר בלתי מספק בדרגה קיצונית.

בין יתר הסממנים שהוזכרו:

1. עיכוב דרכונים וכרטיסי טיסה חזור;
2. שעות העבודה הארוכות ותנאי עבודה מכבידים;

⁸הדברים מצוטטים בפסק הדין של ערכאה קמא - The Queen v. Wei Tang [2006] VCC 637
⁹ Wei Tang v. The Queen [2008] HCA 39

3. העדר חופשות;
4. הגבלת תנועה;
5. שעבוד חובות כשהנאשם אינו נותן לנפגע כלים כדי לחשב כיצד הגיע לסכום זה;
6. שליטה פסיכולוגית.
7. העדר בחירה חופשית עם הגעתן לאוסטרליה.

מסקנות ביניים

1. ניתן להרשיע בעבירת עבדות על רקע סרסרות.
2. לא כל קשר בין סרסור לעובדת בזנות הוא בגדר עבדות.
3. לא כל ניצול של עובד והעסקתו בתנאי עבודה קשים הוא בגדר עבדות, אלא יש צורך בהפעלת סמכויות של בעלות, כפי שהן היו קיימות, לו זה היה חוקי להפעיל בעלות על אדם.
4. הסכמת הנפגע אינה משמשת הגנה מפני אישום של עבדות אם כי יש לחוסר הסכמה יש ערך ראייתי בהוכחת סעיף העבדות.
5. כדי למלא אחרי היסוד הנפשי של העבירה, אין צורך שהנאשם ידע ויתכוון להפעיל סמכויות כלפי הנפגע מכוח טענת "בעלות" דוקא, להבדיל מטענה המבוססת על מעמד אחר דוגמת "מעביד" או "בעל חוזה". כלומר אין צורך שהנאשם יגבש מצב נפשי לענין מקור הסמכויות שהוא מפעיל.¹⁰
6. יש להגדיר משמעותה של "עבדות" לפי אמת מידה של תנאי עבודה רגילים בארץ היעד ולא בהתאם לתנאי עבודה בארצות המוצא.
7. בין הסממנים המובהקים של עבדות נמנים הבאים: התייחסות לאדם כאל מושא של מכירה או קנייה; שליטה על תנועותיו מעבר למה שקורה ביחסי עבודה נצלניים; העדר שכר או שכר זעום.
8. סממנים נוספים כוללים: עיכוב דרכונים וכרטיסי חזור; שעות עבודה ארוכות; תנאי עבודה מכבידים; הגבלת תנועה; שעבוד חובות; שליטה פסיכולוגית; העדר בחירה חופשית מאז ההגעה למדינת היעד.
9. אין בנסיבות הבאות לשלול הרשעה: ידיעה והסכמה של הנפגעים לגבי תנאי העסקה; עיסוק בזנות לפני היכרות עם הנאשמים; אי הפעלת תרמית או אלימות כלפי הנפגעות; שלא היתה כליאה פיזית והותר להן לצאת לעתים; שניתנה להן זכות להשתכר יום אחד בשבוע; שהיו לנאשמים הוצאות אמיתיות לגבי הנשים שהיו רשאים לדרוש החזר לגביהן;; שהיו תנאי מספקים מבחינת מזון, דיור וטיפול רפואי, שהיו נשים שהמשיכו לעבוד עם תום החוזה;; שהנשים לא הגישו תלונה ולא ברחו; שהנשים עצמן השתתפו בתרמית כלפי הרשויות; שכל הנשים היו בוגרות.

¹⁰ בנדון יש להעיר שמכיוון שהסעיף הישראלי נוקט במונח "קניין" להבדיל מ"בעלות" המשמעות מבחינתנו היא שאין צורך שהנאשם יתכוון להשתמש בנפגע בתור קניין דוקא, להבדיל מבתור עובד או מבצע שירותים, אלא מספיק שהוא ידע והתכוון לעשות את הפעולות שיש בהן משום הפעלת סמכויות של קניין.

ד. Prosecutor v. Kunarac - טריבונל בין לאומי של יוגוסלביה –¹¹ עבדות על

רקע ניצול מיני ועבודה

בית הדין הבינלאומי של יוגוסלביה, שדן במקרה זה, הוקם במאי 1993 בהאג על סמך החלטת מועצת הביטחון מספר 827, על מנת לחקור פשעי מלחמה ביוגוסלביה לשעבר. בית הדין פועל על סמך חוקה מיוחדת הכוללת עבירה נגד האנושות של ENSLAVEMENT

חוקת הטריבונלים הבינלאומיים של יוגוסלביה ורואנדה קובעת כי **עבדות (Enslavement)** היא פשע נגד האנושות, אך אינה מגדירה מהי עבדות. שאלה זו נדונה בהחלטה בפני הטריבונל הבינלאומי עבור יוגוסלביה בפסק הדין בעניין Kunarac. בפרשנות האיטור, נסמך בית המשפט על הגדרת העבדות המופיעה באמנת העבדות מ-1926: "סטטוס או מצב של אדם, עליו מופעל אחד מהאמצעים הקשורים לזכות הבעלות או כל האמצעים מסוג זה"¹².

עובדות המקרה היו כדלהלן: במסגרת המלחמה שנטושה בין סרבים ובוסניים בבוסניה, הסרבים אנסו והתעללו בנשים בוסניות מסולמיות בצורה שיטתית כחלק ממאמצם "לנקות" אזורים מאוכלוסיות פרט לסרבים. הנאשמים הסרבים החזיקו נערות בוסניות צעירות בבית נטוש למשך תקופות שבין שבוע לארבעה חדשים. במשך תקופה זו, הנערות נאנסו והושפלו, הופעלה נגדן אלימות ואיומים לשימוש באלימות. נאלצו לעשות את כל עבודות הבית, לרבות בישול ונקיון ונאסר עליהן לעזוב בלי ליווי. בנוסף לכך, הן לא קבלו אוכל סביר ולא הורשו לדאוג לנקיון גופן ובגדיהן כראוי. חלק מהנערות הועברו מיד ליד, פעמים בתמורה. הן לא קבלו שכר. הנאשמים שללו מהנשים שליטה על חייהן והתייחסו אליהן כאל רכושם. 2 נפגעות סבלו ממצב דברים זה במשך שבוע ושתיים נוספות הוחזקו במשך כארבעה חדשים.

הטריבונל הרשיע את הנאשמים בעבירת עבדות (Enslavement) הקבועה בחוקת הטריבונל הבינלאומי של יוגוסלביה. Kunarac נדון ל- 28 שנות מאסר, Kovak נדון ל- 20 שנות מאסר ו-Vukovic נדון ל- 12 שנות מאסר.

פסק בית הדין:

¹¹ Trial Chamber of ICTY, judgment of February 22, 2001 and APPEALS CHAMBER OF ICTY, judgment of 12 June 2002

¹² ס' 1(1) לאמנת העבדות, הערה 5 לעיל:

"Slavery is the status or condition of a person over whom any or all of the powers attaching to the right of ownership are exercised".

1. כדי לבסס עבירת עבדות- יש צורך להוכיח קיום שליטה על הקרבן אך אין צורך בבעלות של ממש.¹³ המסקנה העולה מפסק הדין היא שניתן להחיל את סעיף העבדות על דפוסים שונים של עבדות מודרנית שאין איתה בעלות.

2. הגרעין הקשה של עבדות היא מחיקה מסויימת של הזהות המשפטית של האדם על ידי הנאשם, כאמור בפסק הדין.

"..In all cases, as a result of the exercise of any or all powers attaching to the right of ownership, there is **some destruction of the juridical personality**; the destruction is greater in the case of "chattel slavery",¹⁴ but the difference is one of degree".¹⁵

3. ניתן להתחשב בתקופת הזמן בה הועבדה הקורבן לשם הרשעה בעבירת עבדות, אך חשיבותה תלויה בקיומם של סממני עבדות נוספים:¹⁶

"The duration of the suspected exercise of powers attaching to the right of ownership is another factor that may be considered when determining whether someone was enslaved; however, its importance in any given case will depend on the existence of other indications of enslavement".

מסקנות ביניים

1. יש נסיבות חמורות שבהן רקע של ניצול מיני יכול להניב הרשעה בעבדות.
2. נסיבות אלה צריכות ליצור מצב של אבדן הזהות המשפטית של האדם דרך שליטה עלי; אין צורך בבעלות ממש.
3. סממנים שהיו קיימים במקרה זה היו: העברת הנערות מיד ליד, לעתים בתמורה; שליטה על תנועותיהן; ביצוע אינוס ומעשי אלימות בהן; תנאי מחיה ותברואה ירודים; שעות עבודה ארוכות; אי קבלת שכר; איומים; השפלות.
4. משך הזמן שבו בוצעו עבירות הוא שיקול רלבנטי לעבירת העבדות, אך יש לשקול אותו בתוך שאר סממני העבדות.

ה. סיכום כללי

¹³ בדומה החוק הישראלי קובע שדי בהפעלת שליטה ממשית על קורבנות העבירה כדי לבסס את עבירת העבדות ובכך הוא מאמץ את תפיסת בית הדין.

¹⁴ הכוונה היא לעבדות ההיסטורית בארה"ב שהיתה מבוססת על בעלות, תוך רכישת עבדים וקנייתם. .
¹⁵ פסקה 117 לערעור על פסק דין Kunarac.

סיכום מפורט של פסקי הדין שנדונו נמצא בפרק ב' של מסמך זה. עיקר המסקנות שיש בהן כדי ללמד הן:

5. לא כל מקרה של סרסרות או ניצול מיני עולה כדי "החזקה בתנאי עבדות". הגרעין הקשה של עבדות הוא התייחסות לאדם כאל קנין, לרבות שליטה ממשית על חייו או שלילת חירותו.
6. ההבדל בין ניצול קשה ו"עבדות" או עבירות שלילת חירות חמורות הוא עניין של דרגה, כשעבדות מחייבת הפעלת סמכויות מסוג ובהיקף שיש בהן התייחסות לנפגע כאל חפץ שהוא קניינו של אדם. לצורך זה, יסוד השליטה הממשית על חייו של אדם מודגש בכל פסקי הדין.
7. כשבאים לבחון אם מקרה בגדר החזקה בתנאי עבדות סממנים מסויימים עשויים לשמש ככלי עזר ולמשל: הנפגעים מאוכלוסיה פגיעה, הם עובדים שעות ארוכות, תוך הגבלת חירותם, הנאשמים דורשים מהם דרישות דרקוניות, הם אינם מקבלים שכר או מקבלים שכר זעום, הנאשמים מתייחסים לנפגעים כאילו היו רכושם, הנאשמים שולטים על חיי הנפגעים, יש תלות של הנפגעים בנאשמים לצרכי מחיה בסיסיים, יש נקיטת איומים נגד הנפגעים, יש הערמת קשיים מפני נסיגה מהסכמה ראשונית או העברה למקום אחר, הנאשמים מחייבים את הנפגעים לקיים יחסי מין עם גברים רבים יחסית, ננקטות אלימות, ענישה דרקונית לרבות מינית, עיכוב דרכונים וכרטיסי טיסה, עידוד השימוש בסמים, השפלות, שעבוד חובות, הטלת מכסות על נפגעים.
8. יש נסיבות שאינן שוללות הרשעה על אף שלכאורה הן מצביעות על התנהגות תמוהה של הנפגעים ואם כי הן מחייבות התייחסות בחקירה או בעת המשפט ולמשל: ידיעה והסכמה של הנפגעים לגבי המצב, עיסוק קודם בזנות על ידי הנפגעים, אי הפעלת תרמית, אלימות או כליאה כלפי הנפגעים, תנאים מספקים מבחינת מזון, דיור ושירותי בריאות, מתן זכות מוגבלת להשתכר, אי הגשת תלונה מצד הנפגע והעדר נסיונות לברוח, חזרה למעביד מתעלל.

רחל גרשוני

מתאמת בין משרדית של המאבק בסחר בבני אדם

¹⁶ Kunarac, פסקה 542 לפסק הדין.

נספח

חוק איסור סחר בבני אדם (תיקוני חקיקה) - עבירות חמורות של שלילת חירות: מחקר השוואתי

הקדמה

1. מסגרת נורמטיבית דומה

א. אמנות בינ"ל

ב. דברי חקיקה

2. ניתוח יסודות העבירה לאור חומר השוואתי

1.2. עבירות ספציפיות

א. עבדות

א.1. הגדרה

א.2. אלמנט ההסכמה

א.3. תמורה

א.4. אין צורך באמצעים פסולים

א.5. שירותי מין

ב. עבודת כפייה

ב.1. חקיקה

ב.2. פסיקה

ב.1.2.1. אבחנה בין עבדות לעבודת כפייה

ב.2.2.1. "כפייה" כמונח רחב, הכולל אמצעים פסיכולוגיים

ב.2.2.2. אמצעים פסולים – משמעות מצבו הסובייקטיבי של קרבן

ב.2.2.3. אמצעי לחץ

ג. שעבוד כפוי

ג.1. אלמנט ההסכמה

ג.2. אבחנה בין הכרח כלכלי לכפייה

2.2. יסודות משותפים לעבירות של שלילת חירות חמורה

א. הגבלת חירות

א.1. שעבוד כפוי

א.2. עבודת כפייה

א.3. החזקת עבד ועבדות

- ב. המצב הסובייקטיבי של הקרבן
 ג. עבירות שלילת חירות חמורה למטרת מתן שירותי מין

3. נסיבות

- א. אוכלוסיה פגיעה
 ב. אלימות או ענישה מופרזת
 ג. העברת האדם מיד ליד בלי לקבל את הסכמתו
 ד. משמעות יוזמתו והסכמתו של הקרבן וחוסר אפשרות לסגת מהסכמה
 ה. בידוד
 ו. עיכוב דרכונים, מסמכי זיהוי וכרטיסי טיסה
 ז. שעבוד חובות
 ח. סטטוס בלתי חוקי
 ט. אורך הזמן (Duration)
 י. הגבלת חירות
 יא. תרמית
 יב. שכר העבודה
 יג. תנאי עבודה
 יד. תנאי מחייה
 טו. מניעת טיפול רפואי
 טז. איומים
 יז. ראיות המלמדות על בעלות, שליטה או החפצה
 יח. עסק נרחב ומתמשך
 יט. כלי שעבוד מיוחדים
 כ. שחיתות
 כא. השפלה
 כב. התעללות מילולית
 כג. תפיסות תרבותיות
 כד. בריחה

הקדמה

בעקבות חקיקת חוק איסור סחר בבני אדם (תיקוני חקיקה), התשס"ז-2006,¹⁷ הקובע עבירות פליליות חדשות בדין הישראלי, נתבקשתי לבדוק פסיקה מחו"ל, כדי ללמוד ממנה לגבי הגרעין

¹⁷ חוק איסור סחר בבני אדם (תיקוני חקיקה), התשס"ז-2006.

הקשה של העבירות בחוק וזאת מכיוון שטרם יש פסיקה לגבי עבירות אלה, דבר המאלץ אותנו בשלב הראשון להסתמך על פסיקה מחו"ל בקשר לעבירות דומות.

כבר בפתח הדברים ארצה לציין שככלל, יסודות העבירות הזרות אינן זהות ליסודות העבירות בישראל. עם זאת, ניתן ללמוד מפסיקה זרה לגבי נסיבות העשויות להצביע על עבירות של שלילת חירות חמורה, דוגמת סחר בבני אדם, עבדות ועבודת כפייה. כמו כן, יש וניתוח יסודות העבירה בחו"ל משליך בצורה זו או אחרת על יסודות העבירות הישראליות. ואלו הן העבירות:

א. סחר בבני אדם למטרות שונות (סעיף 377א(א) לחוק העונשין):

377 א (א) הסוחר באדם לשם אחד מאלה או הסוחר באדם ומעמידו בכך בסכנה לאחד מאלה, דינו – מאסר שש עשרה שנים:

...

(3) הבאתו לידי עבדות;

(4) הבאתו לידי עבודת כפייה;

...

(ב) נעברה עבירה לפי סעיף קטן (א) בקטין, דינו של עובר העבירה – מאסר עשרים שנה.

...

(ד) בסעיף זה, "סחר באדם" – מכירה או קניה של אדם או עשיית עסקה אחרת באדם, בין בתמורה ובין שלא בתמורה.

ב. החזקה בתנאי עבדות (סעיף 375 לחוק העונשין):

375 א (א) המחזיק אדם בתנאי עבדות לצורכי עבודה או שירותים לרבות שירותי מין, דינו – מאסר שש עשרה שנים.

(ב) נעברה עבירה לפי סעיף קטן (א) בקטין, דינו של עובר העבירה – מאסר עשרים שנים.

(ג) בסימן זה, "עבדות" – מצב שבו מופעלות כלפי אדם סמכויות המופעלות ככלל כלפי קניינו של אדם; לעניין זה, יראו שליטה ממשית בחייו של אדם או שלילת חירותו כהפעלת סמכויות כאמור.

ג. עבודת כפייה (סעיף 376 לחוק העונשין):

376. הכופה שלא כדין אדם לעבוד, תוך שימוש בכוח או באמצעי לחץ אחר או תוך איום באחד מאלה, או בהסכמה שהושגה בתרמית, והכל בין בתמורה ובין שלא בתמורה – דינו מאסר שבע שנים.

הבדיקה תעשה ע"י ניתוח של פסיקה זרה בה נידונו יסודות של עבירות הדומות לעבירות המנויות לעיל. להלן פירוט אמנות וחקיקה שעליהן מתבססת פסיקה זו.

מעבר לדברים אלה, ניתן לומר שעבירות אלה יונקות מעקרון יסוד חוקתי, המעוגן בחוק כבוד האדם וחירותו, לפיו "אין נוטלים ואין מגבילים את חירותו של אדם במאסר, במעצר, בהסגרה או בכל דרך אחרת".¹⁸ זה אומר שיש לפרש את העבירות של שלילת חירות חמורה לפי העקרונות שבחוק היסוד.¹⁹ זה גם אומר שככלל יש לפרש אותן בצורה רחבה.²⁰

א. אמנות בינ"ל

ככלל, האמנות מאמצות את הגדרת אמנת העבדות משנת 1926 לגבי המונח עבדות.

1. אמנת העבדות,²¹ 1926: קובעת איסור על עבדות. כלל, האמנות שנוצרו לאחר מכן מאמצות את ההגדרה שנקבעה בה.

Article 1

For the purpose of the present Convention, the following definitions are agreed upon:

(1) Slavery is the status or condition of a person over whom any or all of the powers attaching to the right of ownership are exercised.

Article 2

The High Contracting Parties undertake, each in respect of the territories placed under its sovereignty, jurisdiction, protection, suzerainty or tutelage, so far as they have not already taken the necessary steps:

(b) To bring about, progressively and as soon as possible, the complete abolition of slavery in all its forms.

2. אמנת אירופה להגנה על זכויות אדם: קובעת איסור עבדות ועבודת כפייה:

¹⁸ סעיף 5 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו
¹⁹ וראו בש"פ 537/95 גנימאת נ' מדינת ישראל, פ"ד מט(3) 355, 421: "במיוחד רגיש המשפט הפלילי - המהותי והדיוני לשינויים בזכויות האדם בישראל, המשפט הפלילי עניינו חרות הנאשם מזה ואינטרס הנפגע ואינטרס הציבור מזה. אך טבעי הוא, ששינויים חוקתיים בזכויות האדם ישפיעו, בראש ובראשונה, בתחומי המשפט הפלילי". וכן ראו ע"פ 7951/05 מ"י נ' פלוני [פדאור (לא פורסם) 07 (4) 882] בו פורשה עבירת האינטרס לאור חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו.
²⁰ וראו שם, בעמ' 16 בו ניתנה לאיסור האינטרס פרשנות מרחיבה לאור חוקי היסוד: "אין פוגעים בחייו, בגופו, או בכבודו של אדם באשר הוא אדם" (סעיף 2 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו); "כל אדם זכאי להגנה על חייו, על גופו ועל כבודו" (סעיף 4 לחוק היסוד) - הם הצו החוקתי, החופה על עבירת האינטרס שבסעיף 345(א)(1) לחוק העונשין; ובעבירה זו הלשון וכוונת המחוקק ברורה, "שלא בהסכמתה החופשית". קרי, בכל שלב ובכל עת". וכן U.S. v. *Mussry*, 726 F.2d 1448, 1451 (1984).

Slavery Convention, signed in Geneva on 25 September 1926.²¹

רח' הלל 6, קומה 5, י-ם • טלפון: 02-6240425 • פקס: 02-6467930

מייל: rachelg@justice.gov.il

Article 4: Prohibition on Slavery and Forced Labor

1. No one shall be held in slavery or servitude.

2. No one shall be required to perform forced or compulsory labor.

האמנה אינה מגדירה את המונחים "עבדות", "שעבוד" או "עבודת כפייה".

3. אמנת הטריבונלים הבינלאומיים של יוגוסלביה ורואנדה: קובעת איסור עבדות:

(Enslavement) כפשע כנגד האנושות בס' 5 לאמנת יוגוסלביה ובס' 3 לאמנת רואנדה:

Article 3: Crimes against humanity

The International Tribunal for Rwanda shall have the power to prosecute persons responsible for the following crimes when committed as part of a widespread or systematic attack against any civilian population on national, political, ethnic, racial or religious grounds:

...

(c) Enslavement;

האמנות אינן מגדירות את המונח "עבדות".

4. אמנת ה International Labor Organisation (ILO): קובעת איסור על עבודת כפייה:

Article 1

1. Each Member of the International Labor Organisation which ratifies this Convention undertakes to suppress the use of forced or compulsory labor in all its forms within the shortest possible period.

Article 2

1. For the purposes of this Convention the term "forced or compulsory labor" shall mean all work or service which is exacted from any person under the menace of any penalty and for which the said person has not offered himself voluntarily.

5. אמנת רומא בדבר בית הדין הפלילי (Rome Statute of the International Criminal Court)

קובעת איסור על עבדות כפשע נגד האנושות:

Article 7: Crimes against humanity

1. For the purpose of this Statute, "crime against humanity" means any of the following acts when committed as part of a widespread or systematic attack directed against any civilian population, with knowledge of the attack:

...

(c) **Enslavement**;

. For the purpose of paragraph 1:

(c) **"Enslavement" means the exercise of any or all of the powers attaching to the right of ownership over a person and includes the exercise of such power in the course of trafficking in persons, in particular women and children;**

ב. דברי חקיקה**1. ארצות הברית**

בארה"ב האיסור על עבדות נובע בראש ובראשונה מהתיקון ה 13 לחוקה. על כן יש לאיסור מעמד חוקתי ולא רק חוקי והחוקים, כפי שיפורטו להלן, נשקפים כחוקים יישומיים (Implementing "statutes"), שנועדו לאכוף את האיסור החוקתי על כל פניו.²² חוקים אלה קובעים עבירות שלילת חירות חמורה בקוד הפלילי הפדראלי בדרגות חומרה שונות.

13th. Amendment to the U.S. Constitution

Section 1. "Neither slavery nor involuntary servitude, except as a punishment for crime whereof the party shall have been duly convicted, shall exist within the United States, or any place subject to their jurisdiction".

Section 2. "Congress shall have power to enforce this article by appropriate legislation".

18 U.S.C.S. § 241. Conspiracy against rights

"If two or more persons conspire to injure, oppress, threaten, or intimidate any person in any State, Territory, Commonwealth, Possession, or District in the free exercise or enjoyment of any right or privilege secured to him by the Constitution or laws of the United States, or because of his having so exercised the same;...

They shall be fined under this title or imprisoned not more than ten years, or both; and if death results from the acts committed in violation of this section or if such acts include kidnapping or an attempt to kidnap, aggravated sexual abuse or an attempt to commit aggravated sexual abuse, or an attempt to kill, they shall be fined under this title or imprisoned for any term of years or for life, or both, or may be sentenced to death".

18 U.S.C.S. § 1581. Peonage (1948)

(a) "Whoever holds or returns any person to a condition of peonage, or arrests any person with the intent of placing him in or returning him to a condition of peonage, shall be fined under this title or imprisoned not more than 20 years, or both".

18 U.S.C.S. § 1582. Vessels for slave trade (1948)

"Whoever, whether as master, factor, or owner, builds, fits out, equips, loads, or otherwise prepares or sends away any vessel, in any port or place within the United States, or causes such vessel to sail from any such port or place, for the purpose of procuring any person from any foreign kingdom or country to be transported and held, sold, or otherwise disposed of as a slave, or held to service or labor, shall be fined under this title or imprisoned not more than seven years, or both".

18 U.S.C.S. § 1583. Enticement into slavery (1948)

"Whoever kidnaps or carries away any other person, with the intent that such other person be sold into involuntary servitude, or held as a slave; or

Whoever entices, persuades, or induces any other person to go on board any vessel or to any other place with the intent that he may be made or held as a slave, or sent out of the country to be so made or held--

Shall be fined under this title or imprisoned not more than 20 years, or both".

---

²² Mussry, הערה 4 לעיל, בעמ' 1452.

18 U.S.C.S. § 1584. Sale into involuntary servitude (1948)

"Whoever knowingly and willfully holds to involuntary servitude or sells into any condition of involuntary servitude, any other person for any term, or brings within the United States any person so held, shall be fined under this title or imprisoned not more than 20 years, or both".

עבירות אלה נחקקו על רקע העבדות ההיסטורית בארה"ב במאה ה-17 עד המאה ה-19, כביטוי לביטול העבדות בתיקון ה-13 לחוקה האמריקאית. הובהר במספר פסקי דין, כי כוונת עבירות אלה הייתה לשלול את קיומה של כל סוגי העבדות, מעבר לעבדות המאורגנת שהיתה קיימת בארה"ב לפני מלחמת האזרחים.²³ עם זאת, בשל ניסוחן ואופיין ההיסטורי של עבירות אלה, התעורר הצורך לחוקק עבירה חדשה שתתאים לאופי השונה של העבדות בימינו.²⁴ על כן בשנת 2000 נקבעו העבירות הבאות:

18 U.S.C.S. § 1589. Forced labor

"Whoever knowingly provides or obtains the labor or services of a person--

(1) by threats of serious harm to, or physical restraint against, that person or another person;

(2) by means of any scheme, plan, or pattern intended to cause the person to believe that, if the person did not perform such labor or services, that person or another person would suffer serious harm or physical restraint; or

(3) by means of the abuse or threatened abuse of law or the legal process, shall be fined under this title or imprisoned not more than 20 years, or both".

18 U.S.C.S. § 1590. Trafficking with respect to peonage, slavery, involuntary servitude, or forced labor

"Whoever knowingly recruits, harbors, transports, provides, or obtains by any means, any person for labor or services in violation of this chapter shall be fined under this title or imprisoned not more than 20 years, or both".

²³ U.S. v. *Brooker Tony*, 655 F.2d 562, 1981.

²⁴ וראה דברי ההסבר לעבירת עבודת כפייה:

H.R. Conf. Rep. No. 106-939 at 101 (2000), 2000 SL 1479163 (Oct. 5, 2000).

רח'י הלל 6, קומה 5, י-ם • טלפון: 02-6240425 • פקס: 02-6467930

מייל: rachelg@justice.gov.il

²⁵.Victims of Trafficking and Violence Protection Act – סעיפים אלה נחקקו כחלק מה –

2. אוסטרליה

אוסטרליה קובעת מספר עבירות של שלילת חירות חמורה בחוק הפלילי, המוגדרות כפשע כנגד האנושות:

Chapter 8 - Offences against humanity

Division 270 - Slavery, sexual servitude and deceptive recruiting

270.1 Definition of slavery

"For the purposes of this Division, slavery is the condition of a person over whom any or all of the powers attaching to the right of ownership are exercised, including where such a condition results from a debt or contract made by the person".

270.3 Slavery offences

"(1) A person who, whether within or outside Australia, *intentionally*:

(a) possesses a slave or exercises over a slave any of the other powers attaching to the right of ownership; or

(b) engages in slave trading; or

(c) enters into any commercial transaction involving a slave; or

(d) exercises control or direction over, or provides finance for:

(i) any act of slave trading; or

(ii) any commercial transaction involving a slave;

is guilty of an offence.

Penalty: Imprisonment for 25 years.

(2) A person who:

(a) whether within or outside Australia:

(i) enters into any commercial transaction involving a slave; or

(ii) exercises control or direction over, or provides finance for, any commercial transaction involving a slave; or

(iii) exercises control or direction over, or provides finance for, any act of slave trading; and

²⁵ U.S. v. Garcia, 2003 U.S. 106-386, Div. A., §§ 101-113, 114 Stat. 1464 (October 28, 2000)..
Dist. LEXIS 22088, 4 (W.D.N.Y. 2003).

(b) is *reckless* as to whether the transaction or act involves a slave, slavery or slave trading;

is guilty of an offence.

Penalty: Imprisonment for 17 years.

(3) In this section:

slave trading includes:

(a) the capture, transport or disposal of a person with the intention of reducing the person to slavery; or

(b) the purchase or sale of a slave".

3. ניו זילנד

עבירת סחר בעבדים קבועה בס' 98(1) לחוק הפלילי בניו זילנד:²⁶

Section 98(1): Dealing in slaves

(1) Every one is liable to imprisonment for a term not exceeding 14 years
who, within or outside New Zealand -

(a) Sells, purchases, transfers, barter, lets, hires, or in any way whatsoever
deals with any person as a slave; or

...

(j) Agrees or offers to do any of the acts mentioned in this subsection.

כפי שניתן לראות, הטכניקות החקיקתיות לעניין עבירות העבדות הן אי הגדרת פשר המונחים או הסתמכות על הגדרת אמנת העבדות משנת 1926, לעיתים תוך הוספה מסוימת. כאמור, מטבע הדברים, החוק הישראלי אינו משתמש בכל המונחים בהם נעשה שימוש בהגדרת העבירות הזרות המפורטות לעיל. לפיכך, בחלקו הראשון של המסמך אנתח את יסודות העבירות בישראל, בהסתמך על פסיקה זרה, רק ככל שניתוח זה משליך על המצב בישראל. בחלקו השני של המסמך אדון בטיבם של מספר נסיבות העשויות, בהצטברותן, לבסס עבירות אלה, כפי שעלו מהפסיקה בארצות השונות. בסיום המסמך אתאר מספר מקרים טיפוסיים העוסקים בעבירות של שלילת חירות חמורה והנלמד מהם.

2. ניתוח יסודות העבירות בחוק הישראלי לאור חומר השוואתי

1.2. עבירות ספציפיות

במדינת ישראל עבירות שלילת חירות חמורה הן: סחר בבני אדם, החזקה בתנאי עבדות ועבודת כפייה. לעומת זאת במדינות אחרות יש מדרג ביניים בין עבדות לעבודת כפייה, המכונה "שעבוד כפוי". להלן ננתח את יסודות 3 העבירות הללו, על אף שבמדינת ישראל קיימות רק 2 מהן. כפי שנראה, עדיין ניתן ללמוד מהפסיקה לעניין עבירת שעבוד כפוי לעניינינו. במקומות שקיימים 3 עבירות אלה, המדרג מהכבד לקל הוא: עבדות – בה יש משום החפצה,²⁷ שעבוד כפוי – המחייבת אלמנט כפייה, שאינו מגיע כדי החפצה, אבל קרוב לעבדות²⁸ (חולש על תנאי מחייה של הקורבן ולא רק עבודתו ואין פוטנציאל לשיפור - בשני אלה נבדל מעבודת כפייה שמתייחסת רק לתנאי עבודה)²⁹ ועבודת כפייה – עבודת שנכפית.³⁰

א. עבדות

א.1. ההגדרה

בחוק הישראלי "עבדות" מוגדרת כ"מצב שבו מופעלות כלפי אדם סמכויות המופעלות ככלל כלפי קניינו של אדם; לענין זה, יראו שליטה ממשית בחייו של אדם או שלילת חירותו כהפעלת סמכויות כאמור".³¹

הגדרה זו נסמכת על הגדרת העבדות שבאמנת העבדות משנת 1926.³² גם שיטות משפט אחרות נשענו על הגדרה זו ולפיכך ניתן ללמוד מהן לעניין הגדרה זו בחוק הישראלי. יתרה מזו, ניתן להיבנות מהגדרות פרי פסיקה אף אם אינן נשענות על הגדרה חקיקתית זו, שכן אף מאבחנות את הגרעין הקשה של העבדות.

(1) הגדרות חקיקתיות דומות

²⁶ Section 98(1) of the New Zealand Crimes Act.

²⁷ *Siliadin v. France*, 7331/01, para. 122, ECHR, judgment of 26 July 2005

²⁸ שם, פסקה 103.

²⁹ שם, פסקה 104.

³⁰ בארצות הברית קיים מדרג כזה, בהבדלים הבאים: עבירת שעבוד כפוי כוללת איום פיזי או משפטי ובעבירת עבודת כפייה מספיק אמצעים פסיכולוגיים. וראו דיון בהמשך, בעמ' 16-17, 19.

³¹ סעיף 375א(ג) לחוק העונשין, תשל"ז-1997.

³² אמנם, הורתה מכורתה של הגדרה זו בתקופה בה שררה עבדות "קלאסית", שכללה מכירה וקנייה של בני אדם, בעוד שבתקופה שלנו הגרעין הקשה של עבדות איננה מכירה וקנייה אלא שליטה או שלילת חירות חמורה. עם זאת, מכיוון שההגדרה מאבחנת את הגרעין הקשה של עבדות, שהוא החפצת אדם, היא עדיין יכולה להיות רלוונטית. מה גם, שהחוק הישראלי מוסיף אלמנטים של שלילת חירות. העבדות לובשת ופושטת צורה, אך היא עדיין קיימת, כפי שבא לידי ביטוי בפסק הדין בעניין Booker, **הערה 7 לעיל**, בעמ' 566:

"The *thirteenth amendment* and the laws that enforce it were directed not only at involuntary servitude supported by state action but that exacted by purely private conduct as well. They established the fundamental principle that no person could secure the labor of another by compulsion. The statutes protected persons similarly situated to the migrant workers of our own time. They were persons without property and without skills save those in tending the fields. With little education, little money

מעניין לציין כי בחוק האוסטרלי העבדות מופיעה בפרק העוסק בפשעים נגד האנושות. דבר זה משליך על חומרת העבירה ועל טיבה.

חוקת הטריבונלים הבינלאומיים של יוגוסלביה ורואנדה קובעת כי **עבדות (Enslavement)** היא פשע נגד האנושות, אך אינה מגדירה מהי עבדות. שאלה זו נידונה בהחלטה בפני הטריבונל הבינלאומי עבור יוגוסלביה בפסק הדין בעניין Kunarac.³³ בפרשנות האיסור, נסמך בית המשפט על הגדרת העבדות המופיעה באמנת העבדות מ-1926: "סטטוס או מצב של אדם, עליו מופעל אחד מהאמצעים הקשורים לזכות הבעלות או כל האמצעים מסוג זה".³⁴

ניתן ללמוד מפסק דין זה לעניינינו:

1. כדי להעמיד עבירת עבדות- די בקיום שליטה על הקרבן. ניתן לראות שהגדרה זו כמעט זהה להגדרה שבחוק הישראלי, אלא שהיא משתמשת במונח "בעלות", להבדיל מהמונח "קניין". למרות אימוץ הגדרה הנסמכת על מונח "בעלות", קבע פסק הדין שדי בכך שהנאשמים הפעילו שליטה על קרבנותיהם וכי אין צורך בבעלות של ממש. החוק הישראלי קובע שדי בהפעלת שליטה ממשית על קורבנות העבירה כדי להעמיד את עבירת העבדות ובכך הוא מאמץ את תפיסת בית הדין.

2. הגרעין הקשה של עבדות היא אובדן הזהות המשפטית של האדם, כאמור בפסק הדין: "In all cases, as a result of the exercise of any or all powers attaching to the right of ownership, there is **some destruction of the juridical personality**; the destruction is greater in the case of "chattel slavery",³⁵ but the difference is one of degree".³⁶

המסקנה העולה מפסק הדין היא שניתן להחיל את סעיף העבדות על דפוסים שונים של עבדות מודרנית שאין איתה בעלות.³⁷

and little hope, they easily fell prey to the tempting offers of "powerful and unscrupulous" individuals, who would soon assert complete control over their lives".³³
Prosecutor v. Kunarac, Kovak and Vukovic et al, ICTY (Trail Chamber), judgment of 22 February 2001.

³⁴ ס' 1(1) לאמנת העבדות, **הערה 5 לעיל**:

"Slavery is the status or condition of a person over whom any or all of the powers attaching to the right of ownership are exercised".³⁵

³⁵ הכוונה היא לעבדות ההיסטורית בארה"ב.

³⁶ פסקה 117 לערעור על פסק דין Kunarac, **הערה 17 לעיל**.

³⁷ לעומת זאת, פרשנות מצמצמת להגדרת העבדות שבאמנת העבדות ניתנה ע"י בית הדין האירופאי לזכויות אדם בפסק הדין Siliadin, **הערה 11 לעיל**. פסק הדין דן בעתירה לפיה צרפת אינה מקיימת את חובתה לתת הגנה אפקטיבית מפני **עבדות או שעבוד (Slavery or Servitude)**, האסורים לפי ס' 4 לאמנת אירופה להגנה על זכויות אדם.

בפסק הדין נקבע כי הגדרת העבדות שבאמנת העבדות מתאימה למצב של עבדות מסורתית ולפיכך, על אף שנשללה האוטונומיה של הקרבן במקרה זה, לנאשמים לא היתה זכות לבעלות משפטית עליה בדרך שהופכת אותה לאובייקט לאור זאת נקבע כי עבירת העבדות לא חלה במקרה זה.

פרשנות זו של עבדות מנוגדת לקביעתו של הטריבונל הבינלאומי עבור יוגוסלביה. בעוד שמפסק דין Siliadin עולה, כי עבירת העבדות המוגדרת במונחים של זכות בעלות, דבר המתאים רק לעבדות ההיסטורית. מפסק הדין בעניין

2 הגדרות פרי פסיקה

ישנם דברי חקיקה שאינם מגדירים מהי "עבדות", כך שהפסיקה עשתה כן. ולמשל: עבירת סחר בעבדים (Dealing in slaves) של ניו זילנד כוללת מרכיב של סחר באדם כ "עבד" כיסוד להתקיימות העבירה. בפסיקה התעוררה השאלה מהי ההגדרה של "עבד". שאלה זו התעוררה במסגרת הדיון בעניינו של Decha-Iamsakun.³⁸ בערכאה הראשונה המונח "עבד", כפי שהוסבר למושבעים, הוגדר בצורה הבאה: "אדם הנכנע לשליטה".³⁹ הובהר כי משמעות המונח היא שליטה, פיקוח וסמכות שאינן סובלות התנגדות או אי ציות. עוד הובהר שמשמעות המונח היא קבלה אותה שליטה, בין מרצון ובין שלא מרצון.⁴⁰ בערעור פסק בית המשפט כי הוא מעדיף את ההגדרה של "עבד – אדם המוחזק כרכוש", אך, הבהיר כי דברי ההבהרה שניתנו להגדרה בערכאה קמא מספיקים גם הם כדי להגדיר את המונח "עבד". אם כך הדבר, ניתן ללמוד לעניין משמעות המונח "שליטה" שבחוק הישראלי – שמדובר ב – CONTROL, פיקוח, בקרה וריסון – שאינו סובל התנגדות או אי ציות, כשהכניעה לאותה שליטה יכולה לנבוע מרצון או מחוסר רצון. בנקודה זו ישנה התאמה לעבירת העבדות הישראלית, המגדירה הפעלת סמכויות כלפי אדם כפי שמפעילים כלפי קניין. כמו- כן, הדיון בדבר אלמנט השליטה רלוונטי גם הוא לעבירת העבדות הישראלית, שכן מציינת הפעלת שליטה ממשית בחייו של אדם כביטוי להפעלת סמכות המופעלת ככלל כלפי קניין. פסיקה זו עולה בקנה אחד עם ההגדרה בחוק הישראלי, שכן הגדרת העבדות שבו מסתובבת על 2 צירים: התייחסות לאדם כאל חפץ (כפי שמופיע ברישא של ההגדרה) ושליטה (כמופיעה בסיפא).

הגדרה אפשרית נוספת ניתנה בפסק דין Booker האמריקאי:⁴¹

"A slave is a person who is wholly subject to the will of another, one who has no freedom of action and whose person and services are wholly under the control of another, and who is in a state of compulsory service to another".

2.א. אלמנט ההסכמה

Kunarac, הערה 17 לעיל, עולה, כי אבדן הזהות המשפטית, המתקיים בסוגים שונים של עבדות מודרנית, מספיק כדי לבסס את זכות הבעלות הנדרשת לצורך עבירת העבדות.

³⁸ R v. Decha-Iamsakun, 1993 1 NZLR 141 (1992).

³⁹ שם, בעמ' 9: "One who is **submissive under domination**"

⁴⁰ שם, בעמ' 10-11:

"So let us consider what that means 'Domination'... means 'control and authority that brooks no opposition or disobedience'... And submissive means 'acceptance of that domination'. Acceptance of that domination, whether willingly or unwillingly. You might add an inability to cast off the domination. So 'submissive' means acceptance of that domination, whether willingly or unwillingly. So one who is submissive under domination, who accepts it, unable to cast it off, can properly be described as a slave."

רח' הלל 6, קומה 5, י-ם • טלפון: 02-6240425 • פקס: 02-6467930

מייל: rachelg@justice.gov.il

בחוק הישראלי, העדר הסכמה אינו יסוד מיסודות עבירת "החזקה בתנאי עבדות" או "סחר בבני אדם". אדרבא, נפסק כי בכל הנוגע לסחר לעיסוק בזנות, הסכמת הקרבן איננה רלוונטית.⁴² מעבר לדברים אלה, ניתן לטעון שמעיגון חירותו של אדם בכלל ערכי היסוד של מדינת ישראל בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, נובע כי מדובר בערך-על, שהחברה לא תיתן ידה לפגיעה בו, אף ע"י מי חירותו נפגמת.

בפסק דין אוסטרלי בעניין Wei Tang,⁴³ הנאשם הואשם בהחזקת עבד. בערעור, טען הנאשם להגנתו כי הקרבנות היו מודעות לטיב העבודה ולתנאי העסקתן העתידיים (הכוללים את פירוט השכר והחוב), והסכימו לחוזה ההעסקה. בימ"ש קבע בכלליות כי הסכמה, על אף שהיא מהווה גורם בקביעת טיב העבדות (לצורך קביעת גזר הדין), אינה מהווה הגנה מפני עבירת החזקת עבד.⁴⁴

אף בפסק הדין Decha-Iamsakun מניו זילנד, שעסק בעבירת סחר בעבדים, נפסק ביחס ליסוד השליטה, שעשוי להגדיר את המונח "עבד", שהכניעה לאותה שליטה יכולה להיעשות מרצון או מחוסר רצון.⁴⁵

3.א. תמורה

בפסק הדין האוסטרלי בעניין Wei Tang ו- D.S. הורשעו הנאשמים בעבירת החזקת עבד וסחר בעבדים, וזאת על אף שהם התירו לקרבנות העבירה לעבוד ביום החופשי שלהם ולשמור את רווחיהן לכיסן. מכאן אנו למדים, שעבירות עבירות אינן דורשות העדר תמורה כלשהיא. אמנם, במקרה זה לא הנאשמים שילמו לקרבנות, אך הם התירו להן לקבל לפחות תמורה חלקית מאחרים.⁴⁶

בעבירת העבדות שבסעיף 375א, יסוד התמורה אינו מוזכר, וזאת להבדיל מעבירות סחר בבני אדם בסעיף 377א(א) ועבודת כפייה בסעיף 376 שם מצוין במפורש שהעבירות יכולות להתקיים בין בתמורה ובין שלא בתמורה. אנו סבורים שניתן לטעון על סמך הפסיקה בחו"ל שתמורה חלקית אינה מכשילה תיק של עבדות.

4.א. אין צורך באמצעים פסולים

⁴¹ Booker, הערה 7 לעיל, בעמ' 566.
⁴² בש"פ 291/01 רביאי נ' מדינת ישראל (לא פורסם), בש"פ 11367/03 מורדכוניץ' נ' מדינת ישראל, פ"ד נח(3) 607, ע"פ 3204/03 מדינת ישראל נ' בן דוד, פ"ד נח(1) 543, 548.
⁴³ *The Queen v Wei Tang*, No. CR-04-01316, VCC 637 (2006).
⁴⁴ שם, פסקה 98.
⁴⁵ Decha-Iamsakun, הערה 22 לעיל, בעמ' 10-11.
⁴⁶ בנדון יש להזכיר גם את האוטוביוגרפיה של שני עבדים: FREDRICH DUGLAS ו-MARRY PRINCE. בשני המקרים היו מצבים שבהם העבדים הרוויחו מעבודה עבור אחרים פרט לאדוניהם.

החוק הישראלי אינו מצריך שימוש באמצעים פסולים כדי לבסס עבירת עבדות. מסכת עובדתית כזו מצויה בפסק הדין האוסטרליים בעניין W.T., שם לא הופעלו תרמית, כוח או התעללות מינית או פיזית נגד הקרבנות ואף על פי כן הורשעו הנאשמות בעבירות עבדות.⁴⁷

א.5. שירותי מין

החוק הישראלי כולל עבדות לצורך מתן שירותי מין. פסק דין המתייחס להרשעה בנסיבות כאלה הוא פסק הדין בעניין W.T., שם הוחזקו נשים מתאילנד בשעבוד אצל בעלי בתי זנות. נקבע בציטוט מדברי השר בהקשר לחוק, כי עבירת העבדות רלוונטית אם השליטה על העוסקת בזנות כל כך רחבה שהיא עולה כדי זכות לבעלות עליה.⁴⁸

ב. עבודת כפייה

עבירת עבודת הכפייה הישראלית אוסרת על כפיית עבודה תוך הפעלת אמצעים פסולים והם: שימוש בכוח או באמצעי לחץ אחר או תוך איום באחד מאלה, או בהסכמה שהושגה בתרמית. המונח "אמצעי לחץ אחר" כבר זכה לפרשנות בפסיקה הישראלית, וזאת מאחר שהיא באה לכלל שימוש גם בעבירות אחרות. נקבע שהיא מצביעה על אמצעים הפחותים בעוצמתם מאלימות.⁴⁹ כמו-כן, נקבע שבנסיבות מסוימות די באיום מרומז לשלול "כרטיס עובד" לשם קיום יסוד הלחץ.⁵⁰ מכיוון שיסוד השימוש באמצעי פסול מצוי הן בעבירת עבודת הכפייה בארה"ב והן בעבירת עבודת הכפייה באמנת ה ILO, ניתן ללמוד גם מהחקיקה ומהפסיקה מחו"ל הדנה בעבירות אלה לגבי חומרת האמצעי הפסול הנדרש להוכחת עבירה זו.

ב.1. חקיקה

עבירת עבודת כפייה (Forced Labor) בארה"ב חלה על המקרים בהם הושג שירות מאדם ע"י שימוש לרעה בחוק או בהליכים משפטיים או איום לשימוש כזה ובנוסף, היא חלה גם על מקרים בהם הושג שירות מאדם ע"י שימוש באיומים לגרימת נזק חמור או להגבלת חירות פיזית, או ע"י הפעלת מזימה, תוכנית או דפוס חוזר, המיועדים לגרום לאדם להאמין שאם לא יבצע עבודה או שירות כזה, אדם זה, או אדם אחר, יסבול מנזק חמור או מהגבלת חירות פיזית. לפי דברי ההסבר שקדמו לחקיקת סעיף זה, נאמר מפורשות שתכליתו לתת מענה לדרכי כפייה מתוחכמות ולא דווקא פיזיות. וזה לשונו:

⁴⁷ Wei Tang, הערה 27 לעיל, בפסקה 24.

⁴⁸ שם, בפסקה 9: "It is important to make the point that, although this bill contains separate offences to address the conduct I will refer to shortly as sexual servitude, the slavery offences may also apply if the control over the sex worker is so far reaching that it effectively amounts to a right of ownership over her or him".

⁴⁹ וראה ע"פ 1609/03 בוריסוב נ. מדינת ישראל, פד"י נח(1) 55 לענין עבירת הבאה לידי זנות בנסיבות מחמירות לפי סעיף 203 (ב) (1) לחוק העונשין.

⁵⁰ וראה ת"פ (באר שבע) 966/99 מדינת ישראל נ. דרור, תק – מח 2004 (1), 5387 בעמ' 5405, לגבי הנוסח הקודם של סעיף האיגוס.

"Section 1589 is intended to address the increasingly subtle methods of traffickers who place their victims in modern-day slavery, such as where traffickers threaten harm to third persons, restrain their victims without physical violence or injury, or threaten dire consequences by means other than overt violence".⁵¹

ב.2. פסיקה

ב.2.1. אבחנה בין עבדות לעבודת כפייה

יש סימוכין לסברה שכדי לבסס עבירה של עבודת כפייה, אין צורך להתחקות אחרי תנאי מחייה של הקרבן, אלא, מספיק לנתח את תנאי העבודה שלו. הנחה זו מבוססת על פסק דין *Siliadin*, בו איבחן בית הדין האירופאי בין עבירת שעבוד כפוי לבין עבדות ובין שעבוד כפוי לבין עבודת כפייה, וציין שבעבודת כפייה תנאי מחייה גרועים אינם יסוד מיסודות העבירה.⁵²

ב.2.2. "כפייה" כמונח רחב, הכולל אמצעים פסיכולוגיים

נקדים ונאמר כי הנחת היסוד לכל דיון בעבירת עבודת הכפייה היא שבעידן המודרני יש דרכי כפייה יותר מתוחכמות מאשר רווחו בזמנים קדומים יותר ולמשל טרום מלחמת האזרחים בארה"ב. וראו בנדון פסק הדין האמריקאי בעניין *Mussry*:⁵³

"The methods of subjugating people's wills have changed from blatant slavery to more subtle, if equally effective, forms of coercion".⁵⁴

בפסק דין *ארה"ב נ' Bradley*,⁵⁵ נדונו תנאיה של עבירת עבודת הכפייה. ביהמ"ש הדגיש כי יש להגדיר נזק חמור בצורה רחבה ומקיפה. הגדרה זו כוללת, מעבר לאיום באלימות פיזית, כל איום בגרימת תוצאות, פיזיות או לא-פיזיות, המצליח, בהתחשב במכלול הנסיבות, לאלץ אדם סביר בנעליו של העובד להמשיך לעבוד ולשרת. מדובר גם בשימוש בשיטות פסיכולוגיות, כמו: איום לפגוע באדם אחר או שליטה בקורבנות ע"י שימוש באמצעים סמויים יותר מאלימות פיזית, כמו

⁵¹ H.R. Conf. Rep. No. 106-939, הערה 8 לעיל.

⁵² *Siliadin*, הערה 11 לעיל, פסקה 104.

⁵³ *Mussry*, הערה 4 לעיל, בעמ' 1452.

⁵⁴ וכן ראה דבריו של השופט ברנן בדעת מיעוט בפסק הדין *U.S. v. Kozminski*, 487 U.S. 921 (1988), בעמ' 957: "Section 1584 was created out of the consolidation of the Slave Trade statute and the Padrone statute. *Ante*, at 945. I agree with the Government that the background of both those statutes suggests that Congress intended to protect persons subjected to involuntary servitude by forms of coercion more subtle than force".

⁵⁵ *U.S. v. Bradley*, 390 F.3d 145 (N.H. 2004).

איומים בפניה לרשויות.⁵⁶ בערעור, ביהמ"ש ציין כי במקרים עתידיים, ביהמ"ש יידרש להבהיר את ההבדל בין איומים מסוג כזה, שאינם לגיטימיים, לבין אזהרות לגיטימיות לגבי תוצאות שליליות.⁵⁷

המסקנה היא, כי הן לפי הפסיקה הישראלית והן לפי החקיקה והפסיקה בארה"ב, העדר אלימות פיזית אינו שולל הרשעה בעבירת עבודת כפייה.⁵⁸

ב.2.2. אמצעים פסולים – משמעות מצבו הסובייקטיבי של קרבן

הגדרת אמנת ה ILO לעבודת כפייה מורכבת משני אלמנטים מצטברים:⁵⁹

- עבודה או שירותים הנכפים על אדם ע"י איום בעונש חוקי,
- העבודה לא ניתנה מרצונו החופשי של האדם.

ניתן לראות שהגדרה זו אינה זהה להגדרה הישראלית, אך יש ביניהן דמיון. הדמיון נעוץ בכך ששתי ההגדרות דורשות אמצעי פסול ופגימה בהסכמת הקורבן. בפרשת Siliadin אימץ בית המשפט את ההגדרה באמנת ה ILO בבואו לדון בעבירת עבודת הכפייה. הפרשנות היתה רחבה וכללה איום הנתפס בעיני הקורבן כחמור בדרגת חומרה השווה לאיום בעונש. בפסק הדין נאמר כי בית המשפט יבחן את חומרת האיום באמצעות שילוב בין נסיבות אובייקטיביות (התנהגות המעביד) ונסיבות סובייקטיביות (מידת השפעתן על קורבן ספציפי),⁶⁰ עם נתונים ההופכים אותו לפגיע במיוחד, כגון קטינות וסטאטוס של מהגר בלתי חוקי.

במקרה של פסק הדין Siliadin, בית המשפט הסתפק בכך שהיה מדובר בנערה קטינה השוהה באופן לא חוקי במדינה זרה ושרויה בפחד מפני מעצר. מעבידה טיפחו פחד זה והביאו אותה להאמין כי הם יסדרו לה מעמד חוקי.

ניתן ללמוד לעניינינו מפסק הדין כי בנייתוח האמצעי הפסול יש מקום למבחן אובייקטיבי וסובייקטיבי משולב.

דוגמא הממחישה את החשיבות שבמצב הסובייקטיבי של הקרבן תמצא בפסק הדין Alzanki, שם הקרבן האמינה לאיום שאם תצא את הבית השוטרים יירו בה. בית המשפט העיר שבגיר אמריקאי מצוי לא היה מאמין לדברים אלה, אך, יש להביא בחשבון את הפגיעות המיוחדת של הקרבן.⁶¹

ב.3.2. אמצעי לחץ

⁵⁶ שם, בעמ' 151-152.

⁵⁷ שם, שם.

⁵⁸ אמנם בארה"ב נפסק כי יש צורך באמצעי כפייה פיזיים או משפטיים כדי לבסס עבירה של שעבוד כפוי. אך, אצלנו העבירה הרלוונטית היא עבודת כפייה וגם בארה"ב אין דרישה שהאמצעים יהיו פיזיים במה שנוגע לעבירה זו.

⁵⁹ "All work or service which is exacted from any person International Labor Organization, Art.1: under the menace of any penalty and for which the said person has not offered himself voluntarily".

⁶⁰ Siliadin, הערה 11 לעיל, פסקה 117-120.

⁶¹ U.S. v Alzanki, 54 F.3d 994, 1004 (1995).

החקיקה הישראלית לא מגדירה מהו "אמצעי לחץ". ייתכן שניתן להיבנות מפסק הדין מארה"ב בעניין *Kozminski*,⁶² הדן בעבירת שעבוד כפוי בהבנת מונח זה. בפסק דין זה התייחס השופט ברנן בדעת מיעוט לסוגי הלחץ העשויים להביא אדם לידי שעבוד כפוי. אמנם פסק דינו הוא דעת מיעוט ואמנם אצלנו אין עבירה של שעבוד כפוי – אך, ניתן ללמוד מדבריו לעניין סוגים שונים של לחץ העשויים להביא אדם לידי עבודת כפייה, כגון: סימום, הרעבה, היפנוזה, תרמית, בידוד.⁶³ כן ניתן ללמוד מפסק הדין בעניין *Garcia*, בו הודגש כי ניתן לבצע עבירת עבודת כפייה ע"י דרכי כפייה מתוחכמות ולא פיזיות, ולדוגמא עובדת משק בית שאינה מוכה אך נותנים לה להבין שאם תצא את הבית יגרם נזק לילדים שתחת חסותה, ושאם לא תמשיך לעבוד, משפחתה תהיה חשופה לרעב פשיטת רגל, או נידוי במדינת מוצאה.⁶⁴

ג. שעבוד כפוי

כאמור לעיל יש מדרג של עבירות: עבירות העבדות (Slavery, Peonage, Enticement into slavery) החמורה ביותר, עבירת שעבוד כפוי - הבינונית בחומרתה ועבירת עבודת כפייה החמורה פחות. לעומת זאת, עבירה זו רחבה יותר מהאיסור על העבדות הקבוע בתיקון ה-13 לחוקה האמריקאית.⁶⁵ הווי אומר שעבירה זו תחול על מצבים פחות קיצוניים ונדירים מאשר עבירת העבדות.

לעניינינו ניתן ללמוד מעבירה זו את הדברים הבאים:

ג.1. אלמנט ההסכמה

הסכמה ויזומה של הקרבן אינן מועילות לפטור מאחריות. כך, בפסק הדין האמריקאי בעניין *Pipkins*,⁶⁶ טען הנאשם להגנתו כי לא נעברה עבירת שעבוד כפוי, שכן הקרבן עבדה בזנות בצורה עצמאית עוד לפני שפגשה אותו, ובמהלך עבודתה אצלו עברה ממנו אל סרסורים אחרים וחזרה אליו לאחר מכן מרצונה. ביהמ"ש דחה את טענתו וקבע כי אין בכך כדי לשלול קיומו של שעבוד כפוי.⁶⁷

⁶² *Kozminski*, הערה 38 לעיל.

⁶³ שם, בעמ' 956: "laborer would suffer as a result of harm to his or her home, business, or loved ones. And drug addiction or the weakness resulting from a lack of food, sleep, or medical care can eliminate the will to resist as readily as the fear of a physical blow. Hypnosis, blackmail, fraud, deceit, and isolation are also illustrative methods -- but it is unnecessary here to canvas the entire spectrum of nonphysical machinations by which humans coerce each other. It suffices to observe that one can imagine many situations in which nonphysical means of private coercion can subjugate the will of a servant".

⁶⁴ *Garcia*, הערה 9 לעיל.

⁶⁵ *Mussry*, הערה 4 לעיל, בעמ' 1451.

⁶⁶ *U.S. v. Pipkins*, 378 F.3d 1281 (2004).

⁶⁷ שם, בעמ' 1297. וראה גם *The Thirteenth Amendment prohibits an individual from selling himself into bondage, and it likewise prohibits a family from*

2.2. אבחנה בין הכרח כלכלי לכפייה

בפסק דין ארה"ב נ' Mussry הובהר כי יש להבחין בין הכרח כלכלי פרי מצב חברתי, העשוי להניע אנשים לעבוד בעבודות בשכר שאינן מרוצים ממנו, לבין התנהגות לא ראויה של מעביד, המביאה למצב של חוסר ברירה.⁶⁸

2.2. יסודות משותפים לעבירות שלילת חירות חמורה

א. הגבלת חירות

הפסיקה הזרה דנה בשאלה מה מידת הגבלת החירות הנחוצה כדי להצדיק הרשעה במרחב של עבירות: עבדות, עבודת כפייה ושעבוד כפוי. מתעוררת השאלה: מהי חומרת ההגבלה על חופש התנועה הנדרשת לביסוס אלמנט הכפייה?

1.א. שעבוד כפוי

בפסק דין האמריקאי בעניין Ramos,⁶⁹ בו נידונה עבירת שעבוד כפוי, הנאשמים החזיקו את עובדיהם תחת מעקב צמוד ותוך שמירה על דרכי בריחה אפשריות, ע"י שימוש באלימות כלפי בעל התחבורה המקומית.⁷⁰ כמו כן בפסק הדין ארה"ב נ' Kill Soo Lee,⁷¹ בו הורשע הנאשם בעבירת שעבוד כפוי, הוחזקו העובדים במתחם החברה המוקף גדר תיל והנתון תחת שמירה.⁷² במקרים אלה, ההגבלה על החירות היתה מוחשית וקל היה להוכיח כי מדובר בהגבלה חמורה וכי העובדים לא היו מסוגלים להשתחרר משליטת הנאשמים. אולם, ישנם מקרים בהם ההגבלות על החירות אינן חד משמעיות. בפסק הדין בעניין Pipkins, שלילת החירות היתה גם פיזית וגם הושגה ע"י שליטה כלכלית ושימוש באמצעים פסיכולוגיים, כגון סדרת הבטחות ושכר עבור ביצוע "מוצלח" באמצעות סמים.⁷³ אחרי שורה של פסקי דין סותרים, הוחלט כי עבירה זו מחייבת הפעלת אמצעי כוח פיזיים, שימוש לרעה בחוק או איום בשימוש בהם.⁷⁴

2.א. עבודת כפייה

---

selling its child into bondage. The Western legal tradition prohibits contracts consenting in advance to suffer assaults and other criminal wrongs. They are void as against public policy".

⁶⁸ Mussry, הערה 4 לעיל, בעמ' 1453.

⁶⁹ U.S. v. Ramos, 130 Fed. App'x 415 (2005).

⁷⁰ שם, בעמ' 419-420.

⁷¹ U.S. v. Kill Soo Lee, 472 F.3d 638 (9th Cir. 2006).

⁷² שם, בעמ' 640.

⁷³ Pipkins, הערה 50 לעיל, בעמ' 1297.

⁷⁴ Kozminski, הערה 38 לעיל.

בפסק דין Bradley, בו נידונה עבירת עבודת כפייה, לא נאסר על העובדים לצאת מהחווה, אך הנאשמים ניהלו תיעוד של נסיעותיהם של העובדים.⁷⁵ ביהמ"ש קבע כי הוראות השופט לחבר המושבעים היו כדין כשקבעו כי התביעה אינה חייבת להוכיח הגבלות ממשיות על יכולתו של האדם לברוח, כמו: אזיקים, כפייה בחבלים או דלתות נעולות, כדי לבסס את העבירה של עבודת כפייה. כמו כן הודגש כי אין בקיומה של הזדמנות לברוח, שלא נוצלה, כדי להכשיל את טענת עבודת כפייה, אם העובדים היו נתונים לפחד או לנסיבות שבהן לא האמינו באופן סביר שהם יכולים לעזוב.⁷⁶ במקרה זה, היה שימוש באמצעי שליטה פסיכולוגיים, בצירוף נסיבות של מעקב ושליטה (למשל ע"י החרמת דרכונים), שביססו את אמונתם של העובדים בדבר חוסר יכולתם לעזוב.

ניתן לטעון שדי באמצעים אלה כדי לבסס עבירה של עבודת כפייה לפי החוק הישראלי, תוך הפעלת אמצעי לחץ אחר או תוך איום בכך.

3.א. החזקת עבד ועבדות

סיטואציה דומה נדונה בפסק הדין האוסטרלי Wei Tang, בו נידונה עבירת החזקת עבד.⁷⁷ הנאשם טען, כי בניגוד לטענה שהוצגה במשפטו של שותפו של הנאשם, הנשים לא הוחזקו תחת מנעול וברית, הורשו לצאת תחת השגחה ואף ללא השגחה, אם כי במקרים נדירים בלבד. מעבר לכך, טען הנאשם כי חלק מהנשים רכשו עם הזמן את אמון הנאשמים, ניתן להן מפתח לדירתן והותר להן לצאת ולבוא בחופשיות.

על אף כל זאת, קבע בימ"ש כי ממכלול הנסיבות עולה כי חופש התנועה של הנשים מחוץ לדירה הוגבל:⁷⁸ נקבע כי הנשים הוחזקו תחת שליטת הנאשמים ע"י שימוש מכוון בפחד מהרחקה ע"י רשויות ההגירה בשל המסמכים המזויפים שהונפקו להן, שעבוד החובות, חוסר אפשרות לקבלת עזרה מבחוץ בשל קשיי השפה והעדר קשרים עם אנשים מהאזור. כלומר- בית המשפט הסתפק בהגבלת חירות ע"י אמצעים פסיכולוגיים.

בפסק הדין בעניין Siliadin, ניתנה לנערה אפשרות מוגבלת לצאת מן הבית בו עבדה והיא ברחה ולאחר מכן חזרה לעבוד בביתם של הנאשמים.⁷⁹ בית המשפט קבע שעובדות המקרה מגיעות כדי עבודת כפייה, אך לא כדי עבדות.

מהאמור ניתן לראות כי לצורך ביסוס יסוד הגבלת חירות פיזית אין צורך להוכיח אמצעים פיזיים, כגון: אזיקים, מנעולים או בריחים, אלא יש לנתח את מכלול הנסיבות ולהביא בחשבון אמצעים

⁷⁵ Bradley, הערה 39 לעיל, בעמ' 149.

⁷⁶ שם, בעמ' 153:

"The government . . . need not prove physical restraint; such as, the use of chains, barbed wire, or locked doors, in order to establish the offense of forced labor. The fact that Mr. Hutchinson or Mr. Flynn may have had an opportunity to flee is not determinative of the question of forced labor if either or both of the defendants placed Mr. Hutchinson or Mr. Flynn in such fear or circumstances that he did not reasonably believe he could leave".

⁷⁷ Wei Tang, הערה 27 לעיל.

⁷⁸ שם, פסקה 28(2).

פסיכולוגיים. כמו- כן, אין די בעובדה שמותר לקורבן לצאת ולבוא או שברח מרצונו כדי להכשיל הרשעה.

ב. המצב הסובייקטיבי של הקרבן

העבירה של עבודת כפייה בחוק הישראלי דומה לעבירות שעבוד כפוי ועבודת כפייה במדינות אחרות מצד יסוד הכפייה, על כן, אפשר ללמוד מהתייחסות הפסיקה במדינות אלה לגבי הרלוונטיות של מצבו הסובייקטיבי של הקרבן. כאמור, כדי לעמוד בדרישות יסוד הכפייה בארה"ב, יש צורך בהוכחת אמצעי פסול וכן שהיה בכוחו להביא את האדם להאמין שאין לו ברירה אלא לציית.

לגבי עבירת עבודת הכפייה בארה"ב נקבע בפסיקה, כי המבחן ללחץ מופרז מודד איך אדם סביר היה מתנהג במצבו של העובד. בעוד שאין להתחשב בפגמים או חולשות רגשיות חבויים מהעין (וזאת מאחר שאין לצפות ממעביד להיות מודע אליהם), ניתן להתחשב בנסיבות מיוחדות אובייקטיביות ההופכות את הקרבן לפגיע במיוחד ואכן נראים לעין, כגון קטינות או סטאטוס של מהגר.⁸⁰ כן מדברי ההסבר לעבירת עבודת הכפייה בארה"ב עולה, כי חלק ממטרתה היא, בין השאר, להתחשב בנסיבות האישיות של הקרבן, כגון: רקע וגיל, כדי לקבוע האם סוג מסוים של איום או מידת חומרה מסוימת של איום בכוחו לגרום לקרבן לספק שירות למעביד:⁸¹

"section 1589's terms and provisions are intended to be construed with respect to the individual circumstances of victims that are relevant in determining whether a particular type or certain degree of harm or coercion is sufficient to maintain or obtain a victim's labor or services, including the age and background of the victims".

בפרשת *Siliadin*,⁸² הדנה בעבירת עבודת כפייה, נקבע כי על פי הגדרת אמנת ה-ILO יש צורך להוכיח שימוש באמצעי פסול השווה בחומרתו לאיום בעונש. כאמור, נקבע כי בניתוח האמצעי הפסול יש מקום למבחן אובייקטיבי וסובייקטיבי משולב, שמנתח את ההתנהגות של המעביד בתור נסיבה אובייקטיבית ומצבו הסובייקטיבי המיוחד של העובד מבחינת פגיעות מיוחדת שלו, על סמך נתונים כגון קטינות וסטאטוס של מהגר בלתי חוקי.⁸³

⁷⁹ Siliadin, הערה 11 לעיל.

⁸⁰ Bradley, הערה 39 לעיל, בעמ' 153:

"Viewed with the rest of the charge, the district court's instruction makes clear that any fear of serious harm on the part of Hutchinson or Flynn needed to be reasonable for an individual with his special vulnerabilities. Nor did the evidence or arguments indicate that there were, or that the jury should consider, any peculiar vulnerabilities of the victims not fairly apparent from their objective circumstances (immigrant status, lack of local ties)".

⁸¹ H.R. Conf. Rep. No. 106-939, הערה 8 לעיל.

⁸² Siliadin, הערה 11 לעיל.

⁸³ Siliadin, הערה 11 לעיל, פסקה 118.

גם בפסיקה האמריקאית הדנה בעבירת **שעבוד כפוי**, התפתחה ההלכה על פיה אם הוכח אובייקטיבית כי היה שימוש באמצעי פסול, ניתן להתחשב במצבו הסובייקטיבי של הקרבן כדי לבחון האם יש בכוחו של אמצעי זה לאלץ את הקרבן לציית.⁸⁴ מצב סובייקטיבי נמדד על סמך פגיעות מיוחדת של קרבן, בהתבסס על שייכותו לקבוצות אוכלוסייה מוחלשות. כך, נקבע ביחס לאמצעי פסול של איום לשימוש בכוח פיזי, כי **גילה הצעיר** של הנערה שאולצה ע"י הנאשם לעסוק בזנות הופך אותה לרגישה לאיומים לשימוש בכוח פיזי.⁸⁵ כן נקבע לעניין אמצעי פסול של איום לשימוש לרעה בהליכים משפטיים, כי מצבה של הקרבן **כמהגרת** הופך אותה לרגישה לאיומים מסוג זה.⁸⁶

ג. עבירות שלילת חירות חמורה למטרת מתן שירותי מין

סעיף 375א לחוק העונשין הישראלי מפרט בין מטרות העבדות מתן שירותי מין. מתעוררת שאלה האם ניתן יהיה לבסס בארץ עבירה של עבדות כפייה לשם מתן שירותי מין. לעניין זה יש להעיר שבפסיקה הזרה היו הרשעות על עבירה זו ובעבירת שעבוד כפוי למתן שירותי מין.⁸⁷ מצד שני, לפחות על פני הדברים עבירת עבדות כפייה נעברת בעולם של עבודה וקשה לראות במתן שירותי מין משום עבודה.

3. נסיבות

ישנן נסיבות, שבהצטברותן יכולות להצביע על קיומה של עבירת שלילת חירות חמורה. להלן אפרט מספר נסיבות בולטות מסוג זה. יודגש:

- א. אין חובה שכל הנסיבות יתקיימו כדי לגבש את יסודות העבירה.
- ב. אין נוסחה מתמטית לזיהוי עבירות אלה. הנסיבות הן סממנים בלבד.
- ג. מדובר בסממנים שאינם תמיד נחוצים לצורך קיום יסודות העבירה, אך הם משמשים כראיה נסיבתית בלבד.

השופט ברנן בפסק דין Kozminski, רואה בנסיבות הבאות, או חלקן, משום טכניקות טיפוסיות כדי להחזיק בני אדם בתנאי עבדות:

"... Indeed, this case and others readily reveal that the typical techniques now used to hold persons in slavlike conditions are not limited to physical or legal means. The techniques in this case, for example, included disorienting the victims with frequent

⁸⁴ Kozminski, הערה 38 לעיל, בעמ' 948.

⁸⁵ Pipkins, הערה 50 לעיל, בעמ' 1297, ה"ש 12.

⁸⁶ Kozminski, הערה 38 לעיל, בעמ' 948.

verbal abuse and complete authoritarian domination; inducing poor health by denying medical care and subjecting the victims to substandard food, clothing, and living conditions; working the victims from 3 a.m. to 8:30 p.m. with no days off, leaving them tired and without free time to seek alternative work; denying the victims any payment for their labor; and active efforts to isolate the victims from contact with outsiders who might help them... Other involuntary servitude cases have also chronicled a variety of nonphysical and nonlegal means of coercion including trickery; isolation from friends, family, transportation or other sources of food, shelter, clothing, or jobs; denying pay or creating debt that is greater than the worker's income by charging exorbitant rates for food, shelter, or clothing; disorienting the victims by placing them in an unfamiliar environment, barraging them with orders, and controlling every detail of their lives; and weakening the victims with drugs, alcohol, or by lack of food, sleep, or proper medical care."⁸⁸

א. אוכלוסיה פגיעה

ככלל, קרבנות עבירות אלה צומחים מאוכלוסיה פגיעה. ולמשל:

- אוכלוסיה פגיעה מבחינת גיל צעיר⁸⁹ או מבוגר.⁹⁰
- אוכלוסיה פגיעה מבחינת שפה ותרבות. דוגמא לכך היא בפסק הדין מניו זילנד, שם בודדה אישה צעירה מתאילנד בלי משפחה או קשרים אחרים במדינת היעד,⁹¹ וכן בעניין Mustry היה מדובר באוכלוסיה ענייה וללא השכלה מאינדונזיה, שחלקם שהו בצורה לא חוקית בארה"ב ולא דיברו אנגלית.⁹² מאפיין זה חוזר בפסקי דין נוספים.⁹³
- אוכלוסיה פגיעה מבחינת השכלה. בפסק הדין בעניין Veerpol, שם היה מדובר בקרבן מתאילנד שלא הכירה את תרבות ארה"ב או את השפה האנגלית והתאפיינה בהשכלה

⁸⁷ שעבוד כפוי: Pipkins, הערה 50 לעיל. עבודת כפייה: *U.S. v. Kang*, 2004 U.S. Dist. LEXIS 29885. *U.S. v. Kaufman*, 2005 U.S. Dist. LEXIS 21006. (E.D.N.Y. Dec. 22, 2004). (Kan. 2005).

⁸⁸ Kozminski, הערה 38 לעיל בעמודים 956-957. אמנם השופט היה בדעת מיעוט בפסק דין זה, לגבי יסודות עבירת שעבוד כפוי, אך עדיין ניתן ללמוד מדבריו לגבי עבירות אחרות של שלילת חירות חמורה, כפי שקיימות אצלנו. כך, פסק דין זה, שנדון בבית משפט העליון של ארצות הברית, לא הסתיים בהרשעה בשעבוד כפוי אלא המקרה הוחזר לערכאה קמא בשל הוראות מוטעות לחבר המושבעים. חמורה.

⁸⁹ Siliadin, הערה 11 לעיל.

⁹⁰ Kozminski, הערה 38 לעיל, בעמ' 934.

⁹¹ Decha-Iamsakun, הערה 22 לעיל, וראה דבריו של הנאשם במקרה זה ביחס לקרבנו, בעמ' 3: "she is yours forever... she has no family, no sisters, nobody here, she has nowhere to go."

⁹² Mustry, הערה 4 לעיל, בעמ' 1453.

⁹³ ולמשל בפסק דין Ramos, הערה 53 לעיל, היה מדובר בעובדים זרים ממקסיקו שהובאו לארה"ב. וכן תקציר פסק הדין *U.S. v. Satia*, 68 Fed. Appx. 428 (2003), המופיע בעמ' 76 ל- Report on U.S. Department of Justice, Activities to Combat Human Trafficking Fiscal Years 2001-2005, Alzanki, הערה 45 לעיל, Siliadin, הערה 11 לעיל – זרה מבחינת תרבות ולא שפה.

מינימאלית (כיתה ב').⁹⁴

- אוכלוסיה פגיעה בשל מוגבלות שכלית.⁹⁵
- אנשים הסובלים ממחלות נפש.⁹⁶
- אנשים ממצב כלכלי קשה⁹⁷ ואף אנשים הגרים ברחוב.⁹⁸
- אנשים בעלי סטטוס לא חוקי.⁹⁹

עם זאת, גם במקרים בהם העובדים בעלי סטטוס חוקי, אין בכך כדי לשלול קיומה של עבירת שלילת חירות חמורה. כך בפסק הדין מארה"ב בעניין Bradley, לאחד מקרבנותיהם של הנאשמים היתה אשרה חוקית בארה"ב.¹⁰⁰ בנוסף, בפסק דין ארה"ב נ' Kaufman,¹⁰¹ וכן בפסק הדין בעניין Kozminski,¹⁰² נקבע כי נעברו עבירות שלילת חירות חמורה על אף שהעובדים היו אזרחי ארה"ב. כמו כן, עצם העובדה שעובד זר יודע את שפת מדינת היעד אינה אומרת שלא נפל קרבן.¹⁰³

ב. אלימות או ענישה מופרזת

מתעוררת השאלה, האם לצורך הרשעה בעבירות שלילת חירות חמורה יש צורך להוכיח שימוש באלימות ע"י הנאשם. מפסיקה זרה ניתן ללמוד שאלימות יכולה לשמש ראיה נסיבתית לביצוע עבירות אלה,¹⁰⁴ כמו גם ענישה מופרזת¹⁰⁵ ולמשל כפייה לקיים מגעים מיניים,¹⁰⁶ ונטילת בגדים כעונש.¹⁰⁷ במקרה אחד אלימות קיצונית הופעלה כלפי צדי ג', שהיו מנהלים ועובדים של חברת הסעה, שניסו להסיע את העובדים ממקום העבודה.¹⁰⁸ במקרה זה גם נגרמה לאחד מהעובדים צלקת קבועה מקו השיער עד לאף, כתוצאה מהאלימות. בפסק הדין בעניין Kil soo lee הנאשם הורה לשומרי המפעל בו הועסקו הקרבנות להכות כל עובד שימרה את פיהם, כאשר הוא מוסיף

⁹⁴ *U.S. v. Supawan Veerapol*, 312 F.3d 1128 (2002)

⁹⁵ וראו בפסק הדין בעניין Kozminski, הערה 38 לעיל.

⁹⁶ Kaufman, הערה 71 לעיל.

⁹⁷ Wei Tang, הערה 27 לעיל, פסקה (4)8.

⁹⁸ Kozminski, הערה 38 לעיל, בעמ' 935.

⁹⁹ Wei Tang, הערה 27 לעיל, Alzanki, הערה 45 לעיל, Garcia, הערה 9 לעיל, Siliadin, הערה 11 לעיל.

¹⁰⁰ Bradley, הערה 17 לעיל, בעמ' 149. הנאשמים לא הורשעו בקשר למעשיהם כלפי אותו קרבן, אך המקרה שלו הובא בפני ביהמ"ש כראיה לשיטה של עבודת כפייה בקרבנות שלגביהם הנאשמים הורשעו.

¹⁰¹ Kaufman, הערה 71 לעיל.

¹⁰² Kozminski, הערה 38 לעיל.

¹⁰³ Siliadin, הערה 11 לעיל.

¹⁰⁴ Kunarac, הערה 17 לעיל, Lee, הערה 55 לעיל וכן Veerapol, הערה 78 לעיל, Booker, הערה 7 לעיל, תקציר פסק הדין בעניין Kaufman, הערה 71 לעיל, המצוי בפרסומי משרד המשפטים של ארה"ב בכתובת:

http://www.usdoj.gov/opa/pr/2005/November/05_crt_599.html, עולה כי הנאשמים ירו בעובד כדור הלם.

¹⁰⁵ Alzanki, הערה 45 לעיל – העובדת הוטחה בקיר כעונש על שביקשה להחליש את הקול בטלויזיה ונסטרה על שהשאירה את המוניטור דולק, *U.S. v. Bibbs*, 564 F.2d 1165 (1977) - הלקאה עד כדי שבר ביד ופגיעה בגב וראה גם *U.S. v. Warren*, 772 F.2d 827, 833 (1985).

¹⁰⁶ Pipkins, הערה 50 לעיל, בעמ' 1297 וכן תקציר פסק דין Satia, הערה 77 לעיל, עמ' 76 ל- Report on Activities, *to Combat Human Trafficking*, הערה 77 לעיל ו Kaufman, הערה 71 לעיל.

¹⁰⁷ Kaufman, הערה 71 לעיל, פרסומי משרד המשפטים של ארה"ב, הערה 88 לעיל.

¹⁰⁸ Ramos, הערה 53 לעיל, בעמ' 417.

כי במקרה שעובד ייהרג כתוצאה מכך- האחריות תהיה עליו. בעקבות זאת, חנק מפקח העבודה את אחת העובדות. כאשר עובדים אחרים ניסו לבוא לעזרתה - הם הותקפו ע"י 20 משומרי המפעל בצינורות פלסטיק. במהלך תקיפה זו איבדה אחת העובדות את עינה ואחרות נפצעו.¹⁰⁹ אך, מקום שלא הופעלה אלימות ואף לא הושמעו אימים לשימוש באלימות, אין מניעה מלהרשיע בעבירות הללו.¹¹⁰

ג. העברת האדם מיד ליד בלי לקבל את הסכמתו

מדובר בהעברת האדם העשויה להתבצע באמצעות השאלתו או מסירתו לידי מעסיק אחר, ללא הסכמתו, בין בתמורה ובין שלא בתמורה. ניתן ללמוד מפסיקה זרה כי לצורך הרשעה בעבירות שלילת חירות חמורה, נודעת חשיבות להעברת העובדים ממעסיקם המקורי לאחרים ללא הסכמתם:

• בפסק הדין בעניין Kunarac,¹¹¹ נקבע כי נעברה עבירת "עבדות" הקבועה בחוקת הטרינונל הבינלאומי של יוגוסלביה. בנדון שקל בית המשפט בערכאה הראשונה את העברת הנערות מיד ליד, פעמים בתמורה. בית המשפט סבר כי עסקה בנערות היא רלוונטית להסקת המסקנה שהתקיימה עבדות, אף שאינה מצביעה כשלעצמה על התקיימות מצב של עבדות:¹¹²

"The "acquisition" or "disposal" of someone for monetary or other compensation is not a requirement for enslavement. Doing so, however, is a prime example of the exercise of the right of ownership over someone".

• בפסק הדין בעניין Siliadin,¹¹³ נקבע כי נעברו עבירות "עבודת כפייה", "שעבוד כפוי". בתיאור מצב הקרבן שהביא את בית המשפט לקביעה זו, צוין כי הנערה הושאלה מהמעסיק אליו הועברה ע"י משפחתה, למעסיק אחר, כשלאחר מכן הודיע לה האחרון שהיא תישאר אצלו וכל זאת ללא ששאלו את פיה.¹¹⁴

• בפסק הדין מניו זילנד, בו נקבע כי נעברה עבירת "סחר בעבדים", תוכננה עסקת מכירה של הקרבן ממעסיקה לידי אחר בתמורה וזאת ללא הסכמתה.¹¹⁵

• בפסק הדין Alzanki הקרבן הועברה ממשפחת הנאשם בכווית לנאשם בארה"ב, ע"י הודעה בלבד וללא נטילת הסכמתה.¹¹⁶

¹⁰⁹ Lee, הערה 55 לעיל, בעמ' 640.

¹¹⁰ Decha-Iamsakun, הערה 22 לעיל, Mussry, הערה 4 לעיל, Wei v. The Queen v. D.S. VSCA 99 (2005) ו-¹¹¹ Tang, הערה 27 לעיל, Siliadin, הערה 11 לעיל.

¹¹¹ Kunarac, הערה 17 לעיל.

¹¹² שם, פסקה 542.

¹¹³ Siliadin, הערה 11 לעיל.

¹¹⁴ שם, פסקה 13, 110.

¹¹⁵ Decha-Iamsakun, הערה 22 לעיל, בעמ' 1.

¹¹⁶ Alzanki, הערה 45 לעיל, בעמ' 999.

- בפסק דין Warren, הקרבנות הועברו ממעסיק למשנהו ואף ממדינה למדינה בארצות הברית בלי לשאול את פיהם.¹¹⁷

ד. משמעות יוזמתו והסכמתו של הקרבן וחוסר אפשרות לסגת מהסכמה

כאמור, הסכמת הקרבן איננה רלוונטית ככל הנוגע להתקיימות עבירת עבדות או סחר בבני אדם בישראל וכן בפסיקה הזרה.¹¹⁸ עם זאת, מהפסיקה הזרה ניתן לראות כי גם כאשר חוסר ההסכמה הינו יסוד בעבירה, הגבלת אפשרותו של העובד לסגת מהסכמתו הראשונית, משמשת כנסיבה המצביעה על קיום העבירה. כך, בפסק דין Mussry, בו הורשעו הנאשמים בעבירת שעבוד כפוי, צוין כי הסכמתם הראשונית של העובדים לתנאי העבודה הקשים אינה שוללת את התקיימות העבירה מקום בו לאחר מכן הוגבלה יכולתם לעזוב ע"י שימוש באמצעי כפייה.¹¹⁹

לעיתים מעלים נאשמים טענות לפיהם קרבנות יזמו או לפחות הסכימו למצב של שלילת חירות חמורה. ככלל, טענות כאלה אינן מתקבלות. ולמשל בפסק דין Pipkins, הדן בעבירת שעבוד כפוי, נקבע כי אין בעובדה שהעברה ממעסיק אחד לאחר נעשתה מרצונו ואף מיוזמתו של העובד, כדי להכשיל הרשעה בעבירות שלילת חירות חמורה.¹²⁰ כמו כן נקבע באותו פסק דין כי אין בעובדה כי קרבן אחת יזמה את הכניסה לעולם הזנות כדי לשחרר את הנאשמים מאחריות. אף בפסקי הדין האוסטרלים Wei Tang¹²¹ ו D.S.¹²² נקבע כי נעברה עבירת החזקת עבד, למרות שהקרבנות ידעו על טיב העבודה בה יועסקו במדינת היעד והסכימו מפורשות לתנאי ההעסקה ואף חתמו על חוזה שכלל פרטים אלה.¹²³ כמו כן בפסק דין Mussry טענת הגנה לפיה העובדים האינדונזיים כרתו הסכם מרצון לעבוד בשכר נמוך לא התקבלה.¹²⁴

כמו כן בפסק דין Siliadin, עצם העובדה שהקרבן לא התלוננה בפני אביה ודודה לא מנעו קביעה שמדובר בקרבן שעבוד כפוי ועבודת כפייה.¹²⁵

ה. בידוד

בידוד הוא ניתוק העובד ממגע פיזי ו/או אלקטרוני עם העולם החיצון. הבידוד עשוי להתבצע באמצעות ניצול היות הקרבן אזרח זר במדינת היעד, שאינו דובר את שפת המקום ונמצא רחוק ממכריו העשויים להיחלץ לעזרתו. כך בפסק הדין ארה"ב נ' Veerapol,¹²⁶ הורשעה הנאשמת

¹¹⁷ Warren, הערה 89 לעיל.

¹¹⁸ ראה דיון בעמ' 13-14 לעיל.

¹¹⁹ Mussry, הערה 4 לעיל, בעמ' 1453.

¹²⁰ Pipkins, הערה 50 לעיל, בעמ' 1297.

¹²¹ Wei Tang, הערה 27 לעיל.

¹²² D.S., הערה 44 לעיל.

¹²³ Wei Tang, הערה 27 לעיל בפסקה 8(9).

¹²⁴ Mussry, הערה 4 לעיל, בעמ' 1453.

¹²⁵ Siliadin, הערה 11 לעיל.

¹²⁶ Veerapol, הערה 78 לעיל.

בעבירת שעבוד כפוי. הנאשמת אסרה על העובדת התאילנדית לקרוא עיתון בשפתה, לצאת לחנויות, לדבר עם אורחים שהגיעו לבית הנאשמת, בו התגוררה, או עם אורחים שהגיעו למסעדה בה הועסקה וכן נאסר עליה להשתמש בטלפון או בדואר.¹²⁷

במקרים בהם העובד מועסק בבית המעביד ומתגורר בו, איסור על צאתו מהבית עשוי להביא לבידודו. בפסק דין *Alzanki*,¹²⁸ הנאשם הורשע בעבירת שעבוד כפוי. הוא ומשפחתו העסיקו בביתם אזרחית סרי לנקה, לצורך ביצוע עבודות בית עבורם. נאסר עליה לצאת את הבית, לצאת למרפסת ואף להביט מבעד לחלון וכן להשתמש בטלפון, בדואר או לדבר עם איש.¹²⁹ בפסק דין *Kaufman* העובדים בודדו מחברים ומבני משפחה¹³⁰ וכן בחווה בה הוחזקו הקרבנות היה חדר בידוד.¹³¹

במקרים בהם העובד מועסק בעבודות חקלאיות במקומות נידחים, בהם מגע עם העולם החיצון נשען על דרכי תקשורת שאינן פיזיות, מניעת התקשורת עם העולם החיצון עשויה להיות קלה יותר. בפסק הדין *ארה"ב נ' Kozminski*,¹³² הורשעו בני הזוג בעבירת שעבוד כפוי. הם העסיקו עובדים בעלי פיגור שכלי בעבודות חקלאיות בחווה שבניהולם. הנאשמים תלשו את הטלפון מהקיר, משנתפס אחד העובדים בניסיון להשתמש בו וכשדרשו בשלומם של הקרבנות קרובי משפחה- נאמר להם כי קרובם אינו מעוניין לדבר עימם. כמו כן נאמר לקרבנות כי קרוביהם אינם מעוניינים בהם.¹³³ לשכנים נאמר כי העובדים נתונים בחזקת הנאשמים כאפוטרופוסים חוקיים וכשנפצעו העובדים נאסר עליהם לקבל טיפול רפואי מחוץ לחווה.¹³⁴ לעומת זאת, עצם העובדה שהקרבתן יכול יצור מגע טלפוני עם בני משפחה ואף להיפגש עימם, אינו שולל עבירות שעבוד כפוי ועבודת כפייה.¹³⁵

ו. עיכוב דרכונים, מסמכי זיהוי וכרטיסי טיסה

החרמת דרכונים ומסמכים אחרים של העובדים היא אמצעי שכיח בידי המעסיקים כדי לשלוט בעובדים ולמנוע את בריחתם. החוק הישראלי קובע עבירה נפרדת של עיכוב דרכון,¹³⁶ כשעיכוב למטרות המנויות בעבירת סחר בבני אדם (ובכללן הבאתו של אדם לידי עבדות או עבודת כפייה) מהווה נסיבה מחמירה לעבירה זו. הוספת הנסיבה המחמירה וכן החמרת הענישה על העבירה הבסיסית, שנקבעו בחוק החדש, מבטאים את ההכרה בעיכוב דרכון ככלי המקל על ביצוע עבירות שלילת חירות חמורה.¹³⁷

ישנם פסקי דין מחו"ל בהם צוין כי אמצעי זה עשוי להצביע על ביצוע עבירה של שלילת חירות

¹²⁷ שם, בעמ' 1131.

¹²⁸ *Alzanki*, הערה 45 לעיל.

¹²⁹ שם, בעמ' 999.

¹³⁰ פרסומי משרד המשפטים של ארה"ב בעניין *Kaufman*, הערה 88 לעיל.

¹³¹ *U.S. v. Kaufman*, 2006 U.S. Dist. LEXIS 39107, 15 (2006).

¹³² *Kozminkis*, הערה 38 לעיל.

¹³³ שם, בעמ' 957, ה"ש 3.

¹³⁴ שם, שם.

¹³⁵ *Siliadin*, הערה 11 לעיל.

¹³⁶ ס' 376 לחוק העונשין, תשל"ז-1977.

¹³⁷ ראה דברי ההסבר להצעת החוק הממשלתית: הצעת חוק העונשין (תיקון מס' 91) (איסור סחר בבני אדם), התשס"ו-2006, מתאריך 26 ינואר 2006.

חמורה. ולמשל: בפסק הדין האוסטרלי בעניין Wei Tang¹³⁸ ו D.S.¹³⁹, נקבע כי נעברה עבירת החזקת עבד, למטרות עיסוק בזנות, כשאחת מהנסיבות היתה עיכוב דרכון וכרטיסי טיסה.¹⁴⁰ בפסק הדין בעניין Siliadin¹⁴¹, בו נקבע כי נעברו עבירות "עבודת כפייה", "שעבוד כפוי", אחת מהנסיבות שצוינו היתה עיכוב דרכון.¹⁴² בפסק הדין ניו זילנד נ' Decha-Iamsakun¹⁴³, בו הורשע הנאשם בעבירת סחר בעבדים, נעשה שימוש בנסיבה זו.¹⁴⁴ וכן בפסקי דין בארה"ב בהם הורשעו נאשמים בעבירת עבודת כפייה¹⁴⁵ ובעבירת שעבוד כפוי.¹⁴⁶ בפסק הדין בעניין Mussry עיכבו הנאשמים את כרטיסי הטיסה של העובדים.¹⁴⁷

ז. שעבוד חובות

מדובר בגביית סכומים גבוהים, לעתים בריבית (עבור סידורי ההבאה למדינה, דיור בתנאים גרועים ומזון מצומצם וכדומה) וקיזוז אותן הוצאות משכר עבודה, דבר המביא לכך שהעובד נמצא במצב של חוב תמידי כלפי המעביד או כלפי המתווך.

שעבוד חובות הוכר בפסיקה בישראל כנסיבה המצביעה על קיומה של עבירת שלילת חירות חמורה של סחר בבני אדם למטרות זנות, בפסק דין בעניין בוריסוב.¹⁴⁸

שעבוד חובות עשוי לשמש כאמצעי להחזקת העובד ומניעת בריחתו. כך, בפסק הדין ארה"ב נ' Mussry¹⁴⁹, בו הורשעו הנאשמים בעבירת שעבוד כפוי, נאמר כי הנאשמים החזיקו בעובדים, בין השאר ע"י שעבוד חובות עבור הוצאות הבאתם.¹⁵⁰ כן בפסק דין בעניין Ramos, נאמר לעובדים שהם חבים כספים עבור הסעתם למקום העבודה וכי אינם חופשיים לעזוב את מקום העבודה עד לתשלום החוב,¹⁵¹ ואף בפסק הדין בעניין Garcia, בו הורשעו הנאשמים בעבירת עבודת כפייה, נאמר לעובדים שלא יוכלו לעזוב עד שיכסו את החוב עבור הבאתם, מזונם ומגוריהם.¹⁵² כמו כן ראה פסק דין Warren, שם הנאשם סירב לשלם לעובדיו מתוך טענה שהם חבים לו סכומים עבור

¹³⁸ Wei Tang, הערה 27 לעיל.

¹³⁹ D.S., הערה 44 לעיל.

¹⁴⁰ שם, פסקה 6, 8 ו 11 וכן Wei Tang, הערה 27 לעיל, פסקה 8(c)(10).

¹⁴¹ Siliadin, הערה 11 לעיל.

¹⁴² שם, פסקה 10-11.

¹⁴³ Decha-Iamsakun, הערה 22 לעיל.

¹⁴⁴ שם, בעמ' 1.

¹⁴⁵ Bradley, הערה 39 לעיל, בעמ' 148.

¹⁴⁶ Veerapol, הערה 78 לעיל, בעמ' 1130 וכן Alzanki, הערה 45 לעיל, בעמ' 999.

¹⁴⁷ Mussry, הערה 4 לעיל, בעמ' 1450.

¹⁴⁸ עניין בוריסוב, הערה 33 לעיל.

¹⁴⁹ Mussry, הערה 4 לעיל.

¹⁵⁰ שם, בעמ' 1450.

¹⁵¹ תקציר פסק דין Ramos, הערה 53 לעיל, עמ' 76 ל-Report on Activities to Combat Human Trafficking, הערה 77 לעיל.

¹⁵² Garcia, הערה 9 לעיל, בעמ' 830.

האוכל שסיפק להם.¹⁵³

שעבוד החובות עשוי לשמש כאמצעי להעסקת העובד ללא תשלום. כך, בפסק הדין בעניין Wei ¹⁵⁴ Tang ו ¹⁵⁵ D.S. הנאשמים שילמו עבור "רכישת" הנשים והבאתן כ \$ 40,000 עד \$ 45,000, ונאמר לנשים שעליהן לעבוד ללא תמורה עד להחזרת החוב. דוגמא קיצונית לכך היא בפסק הדין בעניין Bibbs, בו הנאשם הכריח את העובדים לחיות בדיור שהוא סיפק ולא עלה לו דבר, לאכול במטבח של מחנה העבודה ולקנות משקאות אלכוהוליים רק ממנו. עבור מצרכים אלה הוא גבה מהם סכומי עתק, עד כדי הבאתם לידי שעבוד חובות ואי קבלת שכר כלל. הוא גם גבה מהם סכומים עבור השקים בהם ביצעו את העבודה, מים, חשמל וכפפות עבודה.¹⁵⁶

וראה גם פסק הדין ארה"ב נ' Bradley, בו הורשעו הנאשמים בעבירת עבודת כפייה, נאמר לקרבן עבירה כי עליו לעבוד עד שישלם סכום של 1,000 דולר שהוצא עבור כרטיס טיסה כביכול.¹⁵⁷ גם בפסק הדין הניו זילנדי הנאשם גבה מהאישה את רוב רווחיה.¹⁵⁸ יש לציין כי הוא שילם עבור כרטיס הטיסה שלה והויזה. דוגמא קיצונית לנוהג פסול זה ימצא בפסק הדין ארה"ב נ' Booker, בו הנאשמים גבו סכומים עבור הסעת העובדים וארוחותיהם והכריחו אותם לבצע את כל קנייתיהם דרכם.¹⁵⁹

ח. סטטוס בלתי חוקי

בחלק מהמקרים, קרבנות עבירות שלילת חירות חמורה הם עובדים המובאים אל המדינה בצורה בלתי חוקית או באמצעות מסמכים מזויפים.¹⁶⁰ סטטוס בלתי חוקי של העובד עשוי להפוך אותו לפגיע יותר, בכך שהוא יוצר פחד אצל העובד מפני פניה לרשויות החוק וחוטר יכולת להתפרנס ממקור הכנסה אחר. כך בפסק הדין בעניין Siliadin,¹⁶¹ נקבע כי הנאשמים טיפחו את פחדה של הקרבן, שנבע מהיותה שוהה בלתי חוקית, כדי להבטיח את הישארותה בחזקתם.¹⁶² בפסק דין בעניין Ramos, הנאשם הסדיר מעמד חוקי רק למיעוט העובדים (10 מתוך 680) וכן סיפק מספרי ביטוח לאומי תקפים למיעוטם (16 מתוך 680).¹⁶³ עם זאת, גם במקרים בהם העובדים בעלי סטטוס חוקי, אין בכך כדי לשלול קיומה של עבירת שלילת חירות חמורה. כך בפסק הדין מארה"ב בעניין Bradley, לאחד מקרבנותיהם של הנאשמים

¹⁵³ Warren, הערה 89 לעיל, בעמ' 830.

¹⁵⁴ Wei Tang, הערה 27 לעיל, פסקה 6.

¹⁵⁵ D.S., הערה 44 לעיל, פסקה 6.

¹⁵⁶ Bibbs, הערה 89 לעיל, בעמ' 1167.

¹⁵⁷ Bradley, הערה 39 לעיל, בעמ' 149.

¹⁵⁸ Decha-Iamsakun, הערה 22 לעיל, בעמ' 1.

¹⁵⁹ Booker, הערה 7 לעיל, בעמ' 563.

¹⁶⁰ ובין השאר פסקי הדין הבאים: Wei Tang, הערה 27 לעיל, D.S., הערה 44 לעיל, פסקה (1)8 וכן Garcia, הערה 9 לעיל, בעמ' 3-4.

¹⁶¹ Siliadin, הערה 11 לעיל.

¹⁶² שם, פסקה 22. וכן Alzanki, הערה 45 לעיל, בעמ' 999.

¹⁶³ Ramos, הערה 53 לעיל, בעמ' 420.

היתה אשרה חוקית בארה"ב.¹⁶⁴ בנוסף, בפסק דין ארה"ב נ' Kaufman,¹⁶⁵ וכן בפסק הדין בעניין Kozminski,¹⁶⁶ נקבע כי נעברו עבירות שלילת חירות חמורה על אף שהעובדים היו אזרחי ארה"ב.

ט. אורך הזמן (Duration)

מתעוררת השאלה, האם לצורך הרשעה בעבדות או עבודת כפייה יש צורך להוכיח שהמעשים השתרעו על פני פרק זמן ממושך. מפסיקה זרה ניתן ללמוד שאין דרישה כזו: בפסק הדין ארה"ב נ' Pipkins, נקבע שדי בכך שהקורבן הוחזקה במצב של שעבוד כפוי למשך תקופה קצרה.¹⁶⁷ כן בפסק הדין בעניין Alzanki, הקרבן הוחזקה רק 4 חודשים בתנאי שעבוד בארה"ב ותקופה קצרה לפני כן בכווית ובית המשפט לא נמנע מלהרשיע את הנאשם בעבירת שעבוד כפוי.¹⁶⁸ כמו- כן, בפרשת Kunarac נאמר, כי ניתן להתחשב בתקופת הזמן בה הועבדה הקורבן לשם הרשעה בעבירת עבדות, אך חשיבותה תלויה בקיומם של סממני עבדות נוספים:¹⁶⁹ "The duration of the suspected exercise of powers attaching to the right of ownership is another factor that may be considered when determining whether someone was enslaved; however, its importance in any given case will depend on the existence of other indications of enslavement".

עם זאת, ככל שהעבירה מתבצעת על פני פרק זמן ארוך יותר, קל יותר להוכיח את ביצועה. מן הערעור על פסק הדין בעניין Kaufman,¹⁷⁰ עולה כי הנאשמים החזיקו קרבנות שונים במצב של שעבוד כפוי במשך תקופה משנה ועד 25 שנים. מתקציר פסק הדין בעניין Lee,¹⁷¹ עולה כי חלק מהקרבנות הוחזקו במצב של שעבוד כפוי במשך שנתיים. בפסק הדין בעניין Ramos בוצעו העבירות במשך שנה וחמישה חודשים (מינואר 2000 עד ליוני 2001)¹⁷² ובפסק הדין בעניין Veerpol בוצעו העבירות מקיץ 1989 עד ל-1995 – כשש שנים.¹⁷³ בפסק דין Siliadin נמשך מצב השעבוד הכפוי על פני שנים.¹⁷⁴

י. הגבלת חירות

¹⁶⁴ Bradley, הערה 39 לעיל, בעמ' 149. הנאשמים לא הורשעו בקשר למעשיהם כלפי אותו קרבן, אך המקרה שלו הובא בפני ביהמ"ש כראיה לשיטה של עבודת כפייה בקרבנות שלגביהם הנאשמים הורשעו.

¹⁶⁵ Kaufman, הערה 71 לעיל.

¹⁶⁶ Kozminski, הערה 38 לעיל.

¹⁶⁷ Pipkins, הערה 50 לעיל, בעמ' 1297.

¹⁶⁸ Alzanki, הערה 45 לעיל, בעמ' 999.

¹⁶⁹ Kunarac, הערה 17 לעיל, פסקה 542 לפסק הדין.

¹⁷⁰ Kaufman (2006), הערה 115 לעיל.

¹⁷¹ מתקציר פסק הדין בעניין Lee, הערה 55 לעיל, המופיע בעמ' 75 ל- Report on Activities to Combat Human

¹⁷² Trafficking, הערה 88 לעיל.

¹⁷³ Ramos, הערה 53 לעיל.

¹⁷⁴ Veerpol, הערה 78 לעיל.

כאמור, הגבלת חירות היא יסוד מיסודות עבירת עבודת הכפייה ושעבוד כפוי בארה"ב ואף בעבירת העבדות בחוק הישראלי, אחת מהדרכים המובילות למסקנה שהיתה התייחסות לאדם כאל רכוש היא שלילת חירותו.

בפסיקה הזרה הובהר כי הגבלת חירות אינה חייבת להיות באמצעים פיזיים, כגון כבילה באזיקים.¹⁷⁵ עקרון זה נכון ביחס לשימוש בהגבלת חירות בין יסוד ובין כנסיבה. כמו כן, אין בעובדה שעובד אינו בורח או יוזם תלונה או שהותר לו לצאת ולבוא לעיתים מזומנות כדי לסתום את הגולל על התיק.¹⁷⁶ יש מקרים שבהם יש גם שלילת חירות פיזית וגם פסיכולוגית, כאמור לעיל.¹⁷⁷ דוגמא למקרה קיצוני של הגבלת חירות פיזית ניתן למצוא בפסק דין ארה"ב נ' Booker, בו נאסר על העובדים לעזוב את מחנה העבודה בו הועסקו. איסור זה נאכף ע"י שימוש בכוח ואיומים בכך.¹⁷⁸ כמו כן בפסק הדין בעניין Kil Soo Lee העובדים שוכנו במתחם החברה שהוקף בגדר תיל והיה נתון תחת שמירה, והנאשם מנע יציאתם מהמתחם לפרקי זמן של ימים בכל פעם.¹⁷⁹

גם כאשר הגבלת החירות איננה משמשת כיסוד העבירה, היא עשויה לשמש כנסיבה המצביעה על קיומה,¹⁸⁰ ולמשל בפסק הדין בארה"ב הדנים בעבירת שעבוד כפוי בעניין Veerapol,¹⁸¹ ובעניין Satia.¹⁸² דוגמא קיצונית להגבלת חירות שנבעה מאקלים של פחד תמצא בפסק הדין בעניין Alzanki, שם הופעלו כלפי הקרבן אלימות, איומים ונאסר עליה לצאת את הבית ואף להיות במרפסת.¹⁸³

במקרים אחרים נעשה שימוש בצורות של הגבלת חירות שלא ע"י אמצעים פיזיים, כמו מעקב אחר תנועות העובד, כנסיבה שיש ביכולתה, בצירוף נסיבות אחרות המראות את שליטת המעביד על העובד, להצביע על קיום יסוד של הגבלת חירות חמורה.¹⁸⁴ דוגמא קיצונית לאמצעים בהם מוכנים מעבידים לנקוט כדי להבטיח את הישארותם של עובדים במקומות העבודה תמצא בפסק דין בעניין Ramos.¹⁸⁵ במקרה זה אמנם העובדים לא נכלאו באזיקים, אך הם היו נתונים למעקב

¹⁷⁴ Siliadin, הערה 11 לעיל, פסקה 110.

¹⁷⁵ Bradley, הערה 39 לעיל, ראה דיון בעמ' 16-17 לעיל – בתור הוראות לחבר המושבעים שזכו לאישור בערכאות העיריור.

¹⁷⁶ Wei Tang, הערה 27 לעיל, ראה דיון בעמ' 20-21 לעיל.

¹⁷⁷ Pipkins, הערה 50 לעיל, בעמ' 1297.

¹⁷⁸ Booker, הערה 7 לעיל, בעמ' 563 וכן ראו Bibbs, הערה 89 לעיל, שם נאסר על העובדים לצאת את מחנה העבודה.

¹⁷⁹ Lee, הערה 55 לעיל, בעמ' 640.

¹⁸⁰ Kunarac, הערה 17 לעיל, פסקה 543 לפסק הדין:

"The Trial Chamber is therefore in general agreement with the factors ... to be taken into consideration in determining whether enslavement was committed. These are **the control of someone's movement ... and measures taken to prevent or deter escape**".

¹⁸¹ Veerapol, הערה 78 לעיל, בעמ' 1131.

¹⁸² תקציר פסק הדין בעניין Satia, הערה 77 לעיל, המופיע בעמ' 2 - Report on Activities to Combat Human Trafficking, הערה 88 לעיל.

¹⁸³ Alzanki, הערה 45 לעיל, בעמ' 999.

¹⁸⁴ Bradley, הערה 39 לעיל, בעמ' 149.

¹⁸⁵ Ramos, הערה 53 לעיל.

תמידי (constant surveillance), שררה במקום העבודה אוירה של פחד ונאמר לעובדים שהם אינם חופשיים לעזוב את המקום עד לתשלום חובם ונגקטה אלימות קיצונית נגד עובדי חברת הסעות שניסו להסיע חלק מהעובדים ממקום העבודה.¹⁸⁶ בפסק הדין בעניין Garcia הנאשמים הציבו שומרים על מקום העבודה כדי לעקוב אחר תנועות העובדים ואמרו לקרבנות שאם ינסו לעזוב את מקום העבודה הם יורחקו ע"י הרשויות או שהנאשמים ירדפו אחריהם ויחזירו אותם.¹⁸⁷

יש לציין, כי הפסיקה בארה"ב קבעה, ביחס לעבירת שעבוד כפוי, כי אין בעובדה שחלק מהעובדים עזבו את המעבידים ללא שננקטו נגדם סנקציות כדי לקבוע שהם או אחרים שלא עזבו אינם קורבנות עבירה.¹⁸⁸

בפסק הדין בעניין Wei Tang בית המשפט קבע כי יש הגבלת חירות אפקטיבית, על אף שלא הופעל כוח פיזי כדי להחזיק את הנשים בדירות.¹⁸⁹ בשלב הראשון הדירות בהן הן שוכנו היו תחת פיקוח והותר להן לצאת רק בליווי ובמתן רשות ולא לכולן ניתנו מפתחות. בשלב השני הותר להן לצאת ולבוא ללא ליווי, ניתנו מפתחות לחלק מהן והן הוצרכו לקבל אישור רק כדי ללון מחוץ לדירה. נקבע כי ממכלול הנסיבות עולה גם בשלב השני הוגבלה חירותן של הנשים בצורה אפקטיבית:

"Hence, while I find that "E" and "D" may not ever have been locked in the apartment, despite their evidence, the totality of circumstances was that they were effectively restricted to the apartment, albeit that on rare occasions they would have ventured out with consent or under supervision.. As to "A", "C" and "B", they were not subject to any locked situation at 'Mummies'". However, again the totality of the control was such as to effectively restrict them to "Mummies" to circumstances where they were only allowed, at the beginning of their contract, supervised outings with trusted non-contract girls".¹⁹⁰

מכלול הנסיבות כלל: שימוש מכוון בפחד מהרחקה ע"י רשויות ההגירה בשל המסמכים המזויפים שהונפקו להן ע"י הנאשמות, שעבוד החובות, חוסר אפשרות לקבלת עזרה מבחוץ בשל קשיי השפה והעדר קשרים עם אנשים מהאזור וכן שעות העבודה הארוכות שעליהן היה לעבוד עד שיוכלו לפרנס את עצמן.¹⁹¹

¹⁸⁶ תקציר פסק הדין בעניין Ramos, הערה 53 לעיל, המופיע בעמ' 2 ל- Report on Activities to Combat Human Trafficking, הערה 88 לעיל.

¹⁸⁷ תקציר פסק הדין בעניין Garcia, הערה 9 לעיל, המופיע בפרסום רשמי מטעם משרד המשפטים של ארה"ב, מיום 19 ליוני, 2002. http://www.usdoj.gov/opa/pr/2002/june/02_crt_360.htm

¹⁸⁸ Mussry, הערה 4 לעיל, בעמ' 1454.

¹⁸⁹ Wei Tang, הערה 27 לעיל, פסקה (2)8.

¹⁹⁰ שם, פסקה (2)8.

¹⁹¹ שם, פסקה (4)8.

בפסק דין Siliadin לקרבן הותר לצאת מהבית רק בנסיבות חריגות, ולמשל: ביקור בכנסייה, לקחת את הילדים לפעילויות חינוך וספורט ולעשות קניות עבור המשפחה. נקבע כי היא נפלה קרבן לשעבוד כפוי ועבודת כפייה, וזאת על אף שאכן הותר לה לצאת לפרקים.¹⁹²

יא. תרמית

הסכמה שהושגה בתרמית מצוינת בעבירת עבודת הכפייה הישראלית כאחד מהאמצעים הפסולים המבססים את העבירה. יסוד זה אינו מופיע בחקיקה הזרה, וככלל נעשה שימוש בתרמית כנסיבה המצביעה על התקיימות עבירת שלילת חירות חמורה.

מפסיקה זרה עולה כי התרמית עשויה להיות ביחס לטיב העבודה בארץ היעד,¹⁹³ לגובה השכר,¹⁹⁴ לתנאי המגורים,¹⁹⁵ לתנאי העבודה¹⁹⁶ או לתמורה בעבודה.¹⁹⁷

עם זאת, בפסק הדין האוסטרלי בעניין Wei Tang, נפסק כי העדר תרמית לגבי תנאי עבודה אינה שוללת את התקיימות העבירה.¹⁹⁸ פסק דין זה הוא דוגמא קיצונית לכך, שכן תנאי העבודה פורטו בחוזה ההעסקה בצורה מסודרת. כמו כן ניתן למצוא פסקי דין נוספים בהם נדונו עבירות של שלילת חירות חמורה ולא היתה תרמית.¹⁹⁹

כן ראה פסק הדין Warren,²⁰⁰ שם הופעלה שיטת תרמית כלפי עובדים לגבי תקופת ההעסקה וטיבה וכן בפסק הדין בעניין Bibbs, שם רומו העובדים ביחס למשך העבודה ותמונת השכר.²⁰¹ יש שהתרמית מופעלת כלפי הרשויות, ולמשל בפסק הדין בעניין Veerpol, השיגה הנאשמת דרכונים וויזות לעובדיה שלא כדין וכן פתחה חשבונות על שמם לצרכיה האישיים.²⁰² בפסק הדין בעניין Satia הובאה הקרבן באמצעות דרכון מזויף שסיפקו לה הנאשמים וכן הם היו מעורבים בניסיון לזייף דרכונים ולערוך נישואין פיקטיביים במטרה להבריח עובדים זרים נוספים בצורה לא חוקית.²⁰³ גם בפסק הדין בעניין Kaufman, היתה תרמית כלפי רשויות הבריאות וביטוח

¹⁹² Siliadin, הערה 11 לעיל, פסקה 36.

¹⁹³ תקציר פסק הדין בעניין Kang, הערה 71 לעיל, המופיע בעמ' 82-84 - Report on Activities to Combat Human Trafficking, הערה 88 לעיל, בו הובטחה עבודת אירוח במועדון כשלאמיתו של דבר היה מדובר בעיסוק בזנות.

¹⁹⁴ Bradley, הערה 39 לעיל, בעמ' 148-149 וכן תקציר פסק דין Garcia, הערה 9 לעיל, המופיע בעמ' 27 - Report on Activities to Combat Human Trafficking, הערה 88 לעיל.

¹⁹⁵ שם, וכן Pipkins, הערה 50 לעיל, בעמ' 1285.

¹⁹⁶ וראה פסק הדין בעניין Siliadin, הערה 11 לעיל, בפסקה 109 - בו הבטיחו הנאשמים לספק לקרבן אשרת עבודה.

¹⁹⁷ וראה שם, הנאשמים הבטיחו לשלוח את הקרבן לבית הספר בתמורה לעבודתה.

¹⁹⁸ Wei Tang, הערה 27 לעיל, בעמ' 9-12.

¹⁹⁹ ולמשל פסק דין בעניין Mussry, הערה 4 לעיל, בעמ' 1450.

²⁰⁰ Warren, הערה 89 לעיל, בעמ' 830.

²⁰¹ Bibbs, הערה 89 לעיל, בעמ' 1167.

²⁰² Veerapol, הערה 78 לעיל, בעמ' 1131 וכן ראה Wei Tang, הערה 27 לעיל, פסקה 8(3), הנאשמת ייעצה לנשים לספר סיפורים כוזבים לרשויות ההגירה במקרה שיתפסו.

²⁰³ תקציר פסק הדין בעניין Satia, הערה 77 לעיל, המופיע בעמ' 2 - Report on Activities to Combat Human Trafficking, הערה 88 לעיל.

לאומי.²⁰⁴

יש שהתרמית מופעלת כלפי קרובי הקרבנות או כלפי הקרבנות בקשר לעובדות שאינן משליכות על הסכמתם לעבוד אלא כחלק מטכניקה של בידוד. דוגמא לכך היא בפסק דין בעניין Kozminski, בו הנאשמים אמרו לקרובי משפחה של הקרבנות שדרשו בשלום כי קרובם אינו מעוניין לדבר עימם וכן אמרו לקרבנות כי קרוביהם אינם מעוניינים בהם.²⁰⁵ גם בפסק הדין בעניין Kaufman, נאמר לקרובים ומטפלים שסיפורי הקרבנות בדויים ותוצר של מחלת הנפש שלהם. בנוסף הם הציגו את מעשיהם בתור תרפיה, לפחות בטיעונים בפני בית המשפט.²⁰⁶

יב. שכר העבודה

ברבים מהמקרים לגביהם נפסק כי נעברה עבירת שלילת חירות חמורה, צוין כנסיבה רלוונטית תשלום שכר נמוך או שלא שולם שכר כלל.²⁰⁷ כמו כן, בחלק מהמקרים צוין תשלום נמוך משהובטח כנסיבה במסגרת עבירות שלילת חירות חמורה.²⁰⁸ בפסק הדין בעניין Alzanki המעבידים הודיעו לעובדת בשלב הראשון שתקבל 250 דולר לחודש ולאחר מכן במחי יד הודיעו לה שהסכום יהיה 120 דולר לחודש.²⁰⁹ מעבר לכך, מתעוררת השאלה אם שכר יותר גבוה משולם לעובד בארץ המוצא או שכר הגבוה משכר מינימום- הן נסיבות השוללות הרשעות בעבירות אלה. בפסק הדין ארה"ב נ' Mussry,²¹⁰ נאמר כי גם כאשר מדובר בשכר גבוה יותר מהשכר אותו מסוגל העובד להרוויח בארץ המקור, אין בכך כדי לקבוע שלא התבצעו עבירות שעבוד כפוי ועבדות (Peonage).

בנוסף, בפסק הדין מארה"ב בעניין Bradley, אמנם שולם לעובדים תשלום נמוך מהשכר שהובטח להם, אך שכר זה היה גבוה משכר המינימום הקבוע בחוק.²¹¹ בערכאה הראשונה קבע בית המשפט כי אין בתשלום שכר לעובד כדי לשלול קיומה של עבירת עבודת כפייה, כל עוד נעשה שימוש באחד מאמצעי הלחץ הקבועים בעבירה במטרה לאלצו לספק שירות:²¹²

"Whether a person is paid a salary or a wage is not determinative of the question of whether that person has been held in forced labor. In other words, if a person is compelled to labor against his will by any one of the means prohibited by the forced labor statute, such service is forced, even if he is paid or compensated for the work"

²⁰⁴ Kaufman (2006), הערה 78 לעיל.

²⁰⁵ Kozminski, הערה 38 לעיל, בעמ' 957.

²⁰⁶ Kaufman, הערה 71 לעיל, פרסומי משרד המשפטים של ארה"ב, הערה 88 לעיל.

²⁰⁷ ובין השאר פסקי הדין הבאים: Siliadin, הערה 11 לעיל, Decha-Iamsakun, הערה 22 לעיל ו Garcia, הערה 9 לעיל, בעמ' 2-3, Kozminski, הערה 38 לעיל.

²⁰⁸ Bradley, הערה 39 לעיל, בעמ' 149 Alzakni, הערה 45 לעיל, בעמ' 999 וכן Mussry, הערה 4 לעיל, בעמ' 1453,

²⁰⁹ Alzakni, הערה 45 לעיל, בעמ' 999.

²¹⁰ Mussry, הערה 4 לעיל, בעמ' 1454, ה"ש 6.

²¹¹ Bradley, הערה 39 לעיל, בעמ' 154.

וראה גם פסק הדין בעניין Wei Tang, בו בשל שעבוד חובות הנשים הרוויחו לכיסן רק אם עבדו ביום החופשי שלהן.²¹³ וראה פסק דין Siliadin, בו שולם לקרבן סכומים קטנים מעת לעת שלא הגיעו לכדי שכר עבודה. וראה גם פסק הדין בעניין Bibbs, שם היה שעבוד חובות קיצוני עד כדי שלילת שכר,²¹⁴ וכן פסק הדין בעניין Warren, שם רוב הקרבנות לא קיבלו שכר כלל.²¹⁵ בערעור הסכים בית המשפט עם הקביעה והוסיף כי כדי להתגונן מפני טענה זו, על הנאשם להראות כי העובד המשיך לעבוד בשל תשלום השכר ולא בשל אמצעי הלחץ הפסול.²¹⁶ לעיתים המעבידים יוצרים שליטה כלכלית הכובלת אליהם את העובד, וזאת, בין השאר, באמצעות שעבוד חובות,²¹⁷ והלנתו או שלילתו כעונש,²¹⁸ גביית דמי שכירות מוגזמים,²¹⁹ החזקת שכר,²²⁰ תשלום שלא לידי העובד,²²¹ וכן ע"י יצירת תלות כלכלית ע"י החזקת השכר בידי המעסיקים, תוך שהם מספקים את כל צרכי העובדים.²²²

יג. תנאי עבודה

בפסיקה זרה נעשה שימוש בתנאי עבודה קשים כסממן העשוי להצביע על עבירת שלילת חירות חמורה. מדובר בעבודה 7 ימים בשבוע, ללא חופשות, עבודה שעות ארוכות,²²³ ביצוע עבודות מסוכנות ללא אמצעי הגנה,²²⁴ ביצוע עבודות נוספות עבור המעביד מעבר למסגרת המשרה המקורית, כגון ניקוי הרכב, טיפול בילדים וכדומה,²²⁵ או עבור שכנים²²⁶ וכן ביצוע סדרה ארוכה של מטלות שאינה מותירה זמן פנוי כלל – בפסק דין בעניין Veerapol, העובדת אולצה לשטוף את מכוניתה של הנאשמת, לבשל, לנקות את הבית ולנקות אחר ילדה של הנאשמת וטיפולים ועשיית פדיקור ומניקור לנאשמת.²²⁷ בפסק הדין בעניין Kaufman, נאלצו הקרבנות לעבוד בחווה

²¹² שם, שם.

²¹³ Wei Tang, הערה 27 לעיל, פסקה 4(11).

²¹⁴ Bibbs, הערה 89 לעיל, בעמ' 1167.

²¹⁵ Warren, הערה 89 לעיל, בעמ' 830.

²¹⁶ Bradley, הערה 39 לעיל, בעמ' 154:.

".. They were free to argue to the jury (as they did) that **the reason the victims remained was because of pay rather than threats**".

²¹⁷ ראה נסיבה ז. בעמ' 28-29 לעיל.

²¹⁸ וראה פסק הדין Alzanki, הערה 45 לעיל, בעמ' 999, בו איים הנאשם על הקרבן בהשעיית כל משכורתה בעקבות שבירת מכשיר אדים.

²¹⁹ Bradley, הערה 39 לעיל, בעמ' 149.

²²⁰ Decha-Iamsakun, הערה 22 לעיל, בעמ' 1.

²²¹ Pipkins, הערה 50 לעיל, בעמ' 1299.

²²² שם, שם.

²²³ וראה פסק הדין בעניין Kozminski, הערה 38 לעיל, בעמ' 935, בו עבדו הקרבנות 17 שעות ליום, Mussry, הערה 4 לעיל, בעמ' 1450 בו לא נתנו לעובדים יום חופשי, למרות בקשתם, Siliadin, הערה 11 לעיל, בו צוין כי הקרבן עבדה 7 ימים בשבוע, משעה 10.30 עד 19.30.

²²⁴ וראה פסק הדין Alzanki, הערה 45 לעיל, בעמ' 999, בו אולצה העובדת להשתמש בחומרי חיטוי מסוכנים ולא הותר לה שימוש בכפפות.

²²⁵ וראה פסק הדין בעניין Veerapol, הערה 78 לעיל, בעמ' 1130, בו נדרשה העובדת בחנות לנקות את רכבה של המעסיקה וכן Siliadin, הערה 11 לעיל, פסקה 14, בו צוין כי הקרבן נדרשה בנוסף לעבודות הבית, לנקות משרד.

²²⁶ Siliadin, הערה 11 לעיל, פסקה 34.

²²⁷ Veerapol, הערה 78 לעיל, בעמ' 1131 וכן Alzanki, הערה 45 לעיל, בעמ' 999, Siliadin, הערה 11 לעיל, פסקה 127, בה צוין במפורש כי לקרבן לא נותר זמן פנוי.

י. תנאי מחייה

בפסיקה זרה נעשה שימוש בתנאי מחייה קשים כסממן העשוי להצביע על עבירת שלילת חירות חמורה.

מדובר בלינה לא ראויה,²²⁹ במגורים צפופים,²³⁰ בתנאים לא תברואתיים²³¹ ומסוכנים,²³² ללא חשמל, חימום בחורף, מים,²³³ ביגוד ראוי ותזונה ראויה.²³⁴ בחלק מהמקרים התזונה הלקויה עולה עד כדי הרעבה.²³⁵

בנוסף, הפסיקה בארה"ב ביחס לעבירת שעבוד כפוי קבעה כי תנאי מחייה קשים מסוג זה עשויים להצביע על הפעלת אמצעים פסולים כגון אלימות והגבלת חירות, ועל מידת האפקטיביות שלהם על הקרבן.²³⁶

עם זאת, אין בכך שלא היו תנאי מחייה קשים כדי להביא אי ביסוס תיקים של שלילת חירות חמורה וראה למשל פסק הדין בעניין Wei Tang, שם צוין מפורשות שהנשים קבלו מזון מספיק וראוי ולא הופעלו כלפיהן אמצעים פסולים.²³⁷

טו. מניעת טיפול רפואי

מהפסיקה הזרה עולה כי מניעת טיפול רפואי עשויה לשמש כנסיבה המצביעה על קיומה של עבירת שלילת חירות חמורה.²³⁸

ככלל, מניעת הטיפול הרפואי נעשית כחלק מתנאי המחייה הגרועים המסופקים לעובד ו/או כחלק מבידוד הקרבן מסביבתו.²³⁹ לעיתים הנזק בשלו זקוק העובד לטיפול הרפואי נגרם ע"י המעביד (כגון כתוצאה מאלימות, חוסר במזון או אי שימוש בחומרים מסוכנים ללא הגנה) והוא ימנע מהעובד טיפול רפואי מחשש לחשיפת הדבר.²⁴⁰

בפסק הדין בעניין Ramos, לא סופקו לעובדים מספרי ביטוח לאומי תקפים, מה שהשליך על

²²⁸ Kaufman, הערה 71 לעיל.

²²⁹ Siliadin, הערה 11 לעיל, Alzanki, הערה 45 לעיל – הקרבן ישנה על הרצפה בשני המקרים. ב Siliadin מצבה הוטב לאחר חזרתה אל המעסיק והותר לה לישון על מיטה מתקפלת – אך לא היה לה מקום משלה.

²³⁰ Garcia, הערה 9 לעיל, בעמ' 2.

²³¹ שם, שם.

²³² תקציר פסק דין Kaufman, הערה 71 לעיל, המצוי ב - U.S. Department of Justice, Civil Rights Division, Criminal Section, Selected Case Summaries. <http://www.usdoj.gov/crt/crim/selcases.html> שוכנו במקום עם חוטי חשמל חשופים במקלחת.

²³³ Bradley, הערה 39 לעיל, בעמ' 149.

²³⁴ Kozminski, הערה 38 לעיל, בעמ' 956 וכן Alzanki, הערה 45 לעיל, בעמ' 1004 – ניתנו לנערה 2 כותנות בלבד כביגוד.

²³⁵ Alzanki, הערה 45 לעיל, בעמ' 1004 וכן פסק הדין בעניין Lee, הערה 55 לעיל, בעמ' 640, בו הורעבו העובדים ונאלצו להתנגב מהמתחם השמור בו הוחזקו כדי לחפש מזון, Garcia, הערה 9 לעיל – הורעבו לפרקים.

²³⁶ Kozminski, הערה 38 לעיל, בעמ' 952.

²³⁷ Wei Tang, הערה 27 לעיל, פסקה (4) 25.

²³⁸ שם, בעמ' 935, וכן Bradley, הערה 39 לעיל, בעמ' 149.

²³⁹ Bradley, שם.

²⁴⁰ Alzanki, הערה 45 לעיל, בעמ' 1004.

יכולתם לקבל שירותים שונים, ובין השאר שירותים רפואיים.²⁴¹

פסק דין Kozminski הוא דוגמא קיצונית למניעת טיפול רפואי. אף כששור נגח את אחד הקרבנות ולקרבתן אחר נקטע קצה האגודל, לא אפשרו להם הנאשמים לקבל טיפול רפואי.²⁴² דוגמא קיצונית נוספת תמצא בפסק הדין בעניין Alzanki, שם העובדת סבלה מתת תזונה שהביאה לנפיחות בבטן, הפסקת ווסת ונשירת שיער. כמו כן היא שברה צלעות וסבלה מפצע מוגלתי בפה. למרות כל זאת, לא ניתן לה טיפול רפואי.²⁴³ וראה גם פסק הדין בעניין Bibbs, שם הולקה הקרבן עד כדי גרימת שבר בזרועו ופגיעה בגבו – אך הוא אולץ להמשיך לעבוד ביום למחרת.²⁴⁴

ז. איומים

איומים עשויים לשמש כנסיבה המצביעה על קיומה של עבירת שלילת חירות חמורה. מדובר באיומים לאלמות,²⁴⁵ בגירוש²⁴⁶ ובמאסר²⁴⁷ (ובייחוד במקרים בהם מדובר בעובד לא חוקי), בפגיעה במשפחתו,²⁴⁸ לילדי המעביד שתחת השגחתו²⁴⁹ או לחבריו לעבודה,²⁵⁰ באשפוז כפוי²⁵¹ ברדיפה אחרי הקרבן והחזרתו בכוח,²⁵² ואף במוות.²⁵³ בנדון יש לציין כי חומרת האיום נקבעת לאור מצבו של העובד כזר, כקטין או כבעל מוגבלות.²⁵⁴ לעיתים נוקטים הנאשמים בהתעללות וורבלית, העשויה להתבטא בצעקות ובגידופים.²⁵⁵

דוגמא קיצונית לאיומים תמצא בפסק הדין בעניין Alzanki, שם אוימה העובדת שאם תצא מהבית המשטרה או שכנים יירו בה. כמו כן אוימה בתפירת פיה עם חוט ומחט וכן אוימה בהרחקה לכווית, שלא היתה מדינת מוצאה, וכן בנזק חמור ובמוות.²⁵⁶ ביטוי החוזר ונשנה בפסקי דין הדנים בעבירות שלילת חירות חמורה הוא "אקלים של פחד" ששרר במקומות העבודה.²⁵⁷

²⁴¹ Ramos, הערה 53 לעיל, בעמ' 420.

²⁴² Kozminski, הערה 38 לעיל, בעמ' 957.

²⁴³ Alzanki, הערה 45 לעיל, בעמ' 999.

²⁴⁴ Bibbs, הערה 89 לעיל, בעמ' 1167, Warren, הערה 89 לעיל, בעמ' 833.

²⁴⁵ תקציר פסק דין Ramos, הערה 53 לעיל, המופיע בעמ' 76 ל- Report on Activities to Combat Human Trafficking, הערה 88 לעיל.

²⁴⁶ Veerapol, הערה 78 לעיל, בעמ' 1131, Lee, הערה 55 לעיל, בעמ' 640 – במקרה של שיתוף פעולה עם חקירת

המשטרה, Garcia, הערה 9 לעיל, בעמ' 2 – במקרה של בריחה, Alzanki, הערה 45 לעיל, בעמ' 999 – במקרה של יציאה מבית המעביד.

²⁴⁷ Alzanki, הערה 45 לעיל, שם.

²⁴⁸ הובא כדוגמא בדברי ההסבר לעבירת עבודת הכפייה בארה"ב, הערה 8 לעיל וכן עולה מדוח משרד המשפטים של ארה"ב, הערה 88 לעיל, בעמ' 75, ביחס לפסק הדין בעניין Lee, הערה 55 לעיל, כי העובדים אוימו בקשיים כלכליים חמורים שייגרמו לבני משפחותיהם.

²⁴⁹ שם, שם.

²⁵⁰ Bradley, הערה 39 לעיל, בעמ' 148-149.

²⁵¹ Kozminski, הערה 38 לעיל, בעמ' 935 וכן כך עולה מכתבי הטענות של המדינה בפסק הדין בעניין Kaufman, הערה 71 לעיל: Oral argument requested, Nos. 06-3125, 07-3012, 07-3040, & 07-3179, U.S. v. Kaufman, Brief for the united stats as appellee. December 17, 2007.

²⁵² Garcia, הערה 9 לעיל, בעמ' 2.

²⁵³ Veerapol, הערה 78 לעיל, בעמ' 1130-1131 וכן Alzanki, הערה 45 לעיל, בעמ' 999.

²⁵⁴ וראה דיון בעמ' 21-22 לעיל.

²⁵⁵ Veerapol, הערה 78 לעיל, בעמ' 1130-1131 וכן Bradley, הערה 39 לעיל, בעמ' 148.

²⁵⁶ Alzanki, הערה 45 לעיל, בעמ' 999.

²⁵⁷ שם, שם, וכן Warren, הערה 89 לעיל, בעמ' 834.

עם זאת, מקום שאין איומים – אין זה אומר שאין בפנינו עבירה.²⁵⁸

יז. ראיות המלמדות על בעלות, שליטה או החפצה

במקרים מסוימים היה בחומר הראיות אמרות של הנאשם לפיהן הקרבן הוא "שלו". לדוגמא, בפסק הדין הניו זילנדי, אמר הנאשם שהאישה "שלו", שיש למי שיקנה אותה "רשות לעשות בה כרצונו" ושהיא תהיה "של" הקונה, ושם היא תחזור לתאילנד הוא יביא לקונה אישה תחליפית.²⁵⁹ בפסק הדין בעניין Ramos אמר הנאשם לצדי ג', שרצו להסיע את העובדים ממקום העבודה, שהם לוקחים את האנשים שלהם ("taking away" their "people").²⁶⁰ בפסק הדין בעניין Alzanki, המעביד אמר למשטרה שהקרבן "שייכת לר" ושיש לו חוזה עבודה (Had a contract for her).²⁶¹ בפסק הדין בעניין Wei Tang, הסתבר לאחת הקרבנות שהנאשמת הגישה בקשה לקבלת מעמד של פליט עבודה, בלי ידיעתה.²⁶²

יח. עסק נרחב ומתמשך

היו מקרים בהם היה מדובר בפעילות שיטתית שהתרחשה על פני פרק זמן ארוך או כללה מספר רב של קרבנות. גם בכך יש כדי ללמוד על עבדות או סחר. ולמשל: בפסק הדין בעניין Kill Soo Lee, הנאשם גייס לאורך כשנתיים כ- 250 עובדים מווייטנאם, מסין ומסמואה האמריקנית לצורך עבודה במפעל בגדים שבבעלותו לפרק זמן של עד שנתיים,²⁶³ בפסק הדין בעניין Ramos הנאשמים, מנהלי קבוצת עובדים חקלאיים, גייסו כ- 680 עובדים זרים ממקסיקו, רובם בלתי חוקיים, והחזיקו בהם במשך כשנה וחצי.²⁶⁴ בפסק הדין הניו זילנדי הנאשם עסק בהבאת נשים נוספות מתאילנד לצורך העסקתן בזנות,²⁶⁵ בפסק הדין בעניין Satia לאחר שהצליחו הנאשמים להבריח קרבן אחת לשירותם, הם תכננו לזייף דרכונים ולערוך נישואין פיקטיביים במטרה להבריח עובדים זרים נוספים בצורה לא חוקית.²⁶⁶ בפסק הדין בעניין Kaufman, הנאשמים ניהלו בית מחסה לחולי נפש במשך עשורים.²⁶⁷ בפסק הדין בעניין Wei Tang, ו- D.S. היה מדובר בתוכנית בינלאומית להבאת נשים מתאילנד לאוסטרליה לעיסוק בזנות.²⁶⁸ כמו כן ראה פסק הדין בעניין Warren, שם היה מדובר בשיטה של שכנוע עובדים במצגי שווא לעבוד בתנאים

²⁵⁸ Siliadin, הערה 11 לעיל, Mussry, הערה 4 לעיל.

²⁵⁹ Decha-Iamsakun, הערה 22 לעיל, בעמ' 3.

²⁶⁰ Ramos, הערה 53 לעיל, בעמ' 420.

²⁶¹ Alzanki, הערה 45 לעיל, בעמ' 999.

²⁶² Wei Tang, הערה 27 לעיל, פסקה (4)12.

²⁶³ Lee, הערה 55 לעיל.

²⁶⁴ Ramos, הערה 53 לעיל, בעמ' 420.

²⁶⁵ Decha-Iamsakun, הערה 22 לעיל, בעמ' 1.

²⁶⁶ תקציר פסק דין Satia, הערה 77 לעיל, עמ' 2 ל-Report on Activities to Combat Human Trafficking, הערה 88 לעיל.

²⁶⁷ בפסק הדין Kaufman, הערה 71 לעיל, נאמר כי הנאשמים ניהלו את המקום על פני עשורים. בתקציר פסק הדין המצוי בדוח משרד המשפטים של ארה"ב, הערה 77 לעיל, בעמ' 85 נאמר כי היה מדובר בתקופה של כמעט 20 שנה ואילו בתקציר המצוי בפרסומי משרד המשפטים, הערה 88 לעיל, דובר על יותר מ- 24 שנים.

י.ט. שחיתות

לעיתים העבירה מלווה בשחיתות שלטונית ולמשל ראו פסק הדין בעניין Veerapol, בו הנאשמת השיגה דרכונים דרך קשרים בשגרירות התאית. בפסק הדין בעניין Pipkins היתה שחיתות משטרתית.²⁷⁰

כ. כלי שעבוד מיוחדים

מפסקי הדין עולה סדרה של כלים בהם משתמשים המשעבדים למיניהם. ביניהם נמנים - העברת סמים לידי הקרבנות כדי להגדיל את תפוקתם,²⁷¹ סידרת הבטחות והטבות כדי לדרבן להמשיך לעבוד,²⁷² מינוי כאפוטרופוס רשמי,²⁷³ עידוד צריכת יתר של אלכוהול²⁷⁴ ויודוא שהקרבת אינו יודע היכן הוא מצוי.²⁷⁵

כא. השפלה

כלי נפוץ בידי הנאשמים הוא השפלת הקרבן. ולמשל בפסק הדין בעניין Pipkins מדובר היה בהשפלה מינית,²⁷⁶ בפסק הדין בעניין Veerpol אולצה הקרבן לכרוע על ברכ אחת כאשר היא מגישה לאורחים אוכל,²⁷⁷ בפסק הדין בעניין Kaufman, הקרבנות הועסקו בעבודות שונות בעירום והוענשו ע"י לקיחת בגדיהם.²⁷⁸

כב. התעללות מילולית

התעללות מילולית היא נסיבה המופיעה במספר פסקי דין הדנים בעבירות שלילת חירות חמורה. ולמשל בפסק הדין בעניין Kozminski,²⁷⁹ ו- Pipkins.²⁸⁰

²⁶⁸ Wei Tang, הערה 27 לעיל, D.S., הערה 44 לעיל.

²⁶⁹ Warren, הערה 89 לעיל, בעמ' 832.

²⁷⁰ Pipkins, הערה 50 לעיל, בעמ' 1286.

²⁷¹ שם, בעמ' 1285.

²⁷² שם, שם.

²⁷³ Kaufman(2006), הערה 115 לעיל.

²⁷⁴ Warren, הערה 89 לעיל, בעמ' 832.

²⁷⁵ שם, בעמ' 830.

²⁷⁶ Pipkins, הערה 50 לעיל, בעמ' 1291.

²⁷⁷ Veerapol, הערה 78 לעיל, בעמ' 1130-1131.

²⁷⁸ Kaufman, הערה 71 לעיל, פרסומי משרד המשפטים של ארה"ב, הערה 88 לעיל.

²⁷⁹ Kozminski, הערה 38 לעיל, בעמ' 935.

²⁸⁰ Pipkins, הערה 50 לעיל, בעמ' 1291.

כג. תפיסות תרבותיות

לעיתים תפיסות כאלה משליכות על נכונות העובד להאמין לאיומים שמשמיע המעביד. כך, בפסק הדין בעניין Alzanki תפיסת הקרבן לגבי התנהגות המשטרה בכווית השפיעה על נכונותה להאמין לאיום שאם תצא ממקום עבודתה משטרת ארה"ב תרביץ לה ותעצור אותה.²⁸¹

כד. בריחה

לפי כללי הראיות הנסיבתיות, בריחה משמשת כראיה לכך שהאדם איננו מרוצה ממצבו. עם זאת, לא תמיד העדר בריחה או חזרה למעביד מתעלל מעידים על כך שלא נעברה עבירה.²⁸² וראה פסקי הדין Siliadin ו Pipkins בו חזרו הקרבנות למעסיקן המתעלל.²⁸³

²⁸¹ Alzanki, הערה 45 לעיל, בעמ' 1004-1005.

²⁸² Bibbs, הערה 89 לעיל, בעמ' 1168: "During the years slavery existed in this country, slaves often worked in the fields and went into town with little direct supervision, thereby offering them opportunities to escape. Yet it is beyond argument that the slaves were held in involuntary servitude... Therefore, a defendant is guilty of holding a person to involuntary servitude if the defendant has placed him in such fear of physical harm that the victim is afraid to leave, **regardless of the victim's opportunities for escape**".

²⁸³ Pipkins, הערה 50 לעיל, בעמ' 1297.